

JURIDISKA FAKULTETEN

VID LUNDS UNIVERSITET

Dritan Elezi

Digital rekrytering av barn och unga till kriminalitet

En kritisk analys av effektiviteten hos 16 kap. 5 a § brottsbalken

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet

30 högskolepoäng

Handledare: Karol Nowak

Termin: VT 26

Innehåll

Summary	4
Sammanfattning	5
Förord.....	6
Förkortningar	7
1 Inledning	8
1.1 Syfte och frågeställning.....	9
1.2 Teori	10
1.3 Metod och material.....	10
1.4 Avgränsning	13
1.5 Forskningsläget.....	14
1.6 Disposition.....	15
2 Digital rekrytering av barn och unga	17
2.1 Gängrelaterad aktivitet på sociala medier	17
2.2 Rekryteringsprocesser i digitala miljöer.....	19
2.2.1 Rekrytering i traditionell mening.....	19
2.2.2 Direkt rekrytering i digitala miljöer	20
2.2.3 Indirekt rekrytering i digitala miljöer.....	21
2.3 Köp av våldstjänster	23
2.4 Delanalys	25
3 Straffbestämmelsen om involverande av underåriga i brottslighet ...	27
3.1 Problembilden.....	27
3.2 Straffbestämmelsens syfte	29
3.3 Utformningen av straffbestämmelsen.....	30
3.3.1 Involveringsrekvisiten.....	32
3.3.2 Rekvisitet brott eller brottslig verksamhet	33
3.3.3 Subjektiv täckning.....	35
3.3.4 Ansvarsfrihet	35
3.4 Straffrättsliga åtgärder som lösning på problematiken.....	36
3.5 Straffbestämmelsens tillämpning i digitala rekryteringssituationer	37
3.5.1 Fallet om digital involvering av underåriga till brottslighet	38
3.5.1.1 Utredning och bedömning avseende NN1	38
3.5.1.2 Utredning och bedömning avseende NN3.....	39
3.5.1.3 Utredning och bedömning avseende NN4.....	39
3.5.1.4 Utredning och bedömning avseende NN2.....	40

3.5.2	Straffbestämmelsen omfattar digital rekrytering	41
3.5.3	Svårigheter att utkräva ansvar i digitala rekryteringskedjor	42
3.5.4	Digitala bevissvårigheter.....	43
3.6	Delanalys	43
4	Straffrättsliga utgångspunkter och lagstiftningens effektivitet.....	46
4.1	Syftet med kriminalisering	46
4.2	Allmänprevention	47
4.3	Individualprevention.....	48
4.4	Effektivitetsprincipen	50
4.4.1	Normerande effektivitet	51
4.4.2	Verkställande effektivitet	52
4.5	Delanalys	54
5	Slutord och vägen framåt.....	56
5.1	Sammanfattande slutsatser	56
5.2	Andra åtgärder för att förhindra digital rekrytering	58
5.3	Avslutande reflektioner	60
	Källförteckning	61

Summary

The involvement of children and young people in serious crime linked to criminal networks has increased significantly. To prevent minors from being recruited into criminal activity, Chapter 16, Section 5a of the Swedish Penal Code concerning the involvement of a minor in criminality was introduced. The provision reflects the public interest in preventing children and young people from being drawn into criminal activities and criminalises conduct contributing to such involvement. At the same time, it has become increasingly evident that recruitment is taking place through digital environments. Through social media and other digital platforms, young people can rapidly be recruited into criminal networks and various criminal assignments.

This thesis critically analyses the extent to which Chapter 16, Section 5a of the Swedish Penal Code constitutes an effective criminal law provision against digital recruitment of children and young people into criminality. The analysis is based on theories of general and individual prevention, as well as an effectiveness perspective dividing legislative effectiveness into normative and enforcement-related aspects. The thesis applies a critical legal dogmatic method and is primarily based on preparatory works, case law, legal doctrine, and research on digital recruitment, cyberbanging and violence as a service.

The analysis demonstrates that the provision in Chapter 16, Section 5a of the Swedish Penal Code is relatively broad in scope and encompasses both indirect recruitment and situations where children and young people themselves seek involvement in criminality. Lower court practice also shows that the provision may be applied to recruitment through social media and encrypted communication platforms, meaning that digital recruitment may fall within the scope of criminal liability. Despite this, the provision's practical impact, and thereby its enforcement effectiveness, appears limited. Evidentiary difficulties related to anonymity and fragmented communication chains particularly hinder the prosecution of actors higher up in criminal structures. The normative effectiveness of the provision is also limited. The provision becomes applicable only at a later stage of the digital recruitment process, while indirect influence through exposure to criminal lifestyles in digital environments largely falls outside its scope. Furthermore, the behaviour-influencing function of criminal sanctions is weakened by the often low risk of detection in digital environments, limiting its deterrent effect.

The overall conclusion is that Chapter 16, Section 5a of the Swedish Penal Code constitutes an effective criminal law measure against the digital recruitment of children and young people into criminality only to a limited extent. To achieve more effective and sustainable prevention, complementary measures are therefore required in which criminal law instruments are combined with social preventive and platform-related measures addressing the underlying risk factors that enable recruitment in digital environments.

Sammanfattning

Barn och unga involveras i allt större utsträckning i grov brottslighet med koppling till kriminella nätverk. För att motverka att underåriga rekryteras till kriminalitet infördes straffbestämmelsen i 16 kap. 5 a § brottsbalken om involverande av en underårig i brottslighet. Bestämmelsen speglar det allmännas intresse av att förhindra att barn och unga dras in i kriminalitet och kriminaliserar handlingar som bidrar till sådan involvering. Samtidigt har det uppmärksamats hur rekrytering i allt större utsträckning sker genom digitala miljöer. Via bland annat sociala medier kan unga snabbt rekryteras till kriminella nätverk och olika brottsuppdrag.

Uppsatsen syftar till att kritiskt analysera i vilken utsträckning 16 kap. 5 a § brottsbalken utgör en effektiv straffbestämmelse för att motverka digital rekrytering av barn och unga till brottslighet. Analysen tar sin utgångspunkt i teorierna om allmänprevention och individualprevention samt i ett effektivitetsperspektiv där lagstiftningens effektivitet delas upp i normativa och verkställande aspekter. Uppsatsen bygger på en kritisk rättsdogmatisk metod och grundas främst på förarbeten, underrättsavgöranden, juridisk litteratur samt forskning om digital rekrytering, *cyberbanging* och *violence as a service*.

Analysen visar att bestämmelsen i 16 kap. 5 a § brottsbalken är relativt brett utformad och omfattar såväl indirekt rekrytering som situationer där barn och unga själva söker sig till brottslighet. Underrättsavgöranden visar även att bestämmelsen kan tillämpas vid rekrytering genom sociala medier och krypterade kommunikationsplattformar, vilket innebär att digital rekrytering kan omfattas av straffansvar. Trots detta framstår bestämmelsens praktiska genomslag, och därmed dess verkställande effektivitet, begränsat. Bevissvårigheter kopplade till anonymitet och fragmenterade kommunikationskedjor försvårar särskilt lagföring av aktörer högre upp i de kriminella strukturerna. Även den normativa effektiviteten är begränsad. Bestämmelsen aktualiseras i ett senare skede av den digitala rekryteringsprocessen, medan indirekt påverkan genom exponering för kriminella livsstilar i digitala miljöer i stor utsträckning faller utanför dess tillämpningsområde. Straffhotets beteendepåverkande funktion försvagas dessutom av att upptäcktsrisken i digitala miljöer ofta är låg, vilket begränsar dess avskräckande funktion.

Den samlade slutsatsen är att 16 kap. 5 a § brottsbalken endast i begränsad utsträckning framstår som ett effektivt straffrättsligt medel för att motverka digital rekrytering av barn och unga till kriminalitet. För att uppnå en mer effektiv och långsiktigt hållbar prevention krävs därför kompletterande åtgärder där straffrättsliga verktyg kombineras med socialpreventiva och plattformrelaterade insatser riktade mot de bakomliggande riskfaktorer som möjliggör rekrytering i digitala miljöer.

Förord

Denna uppsats markerar avslutningen på juristprogrammet i Lund och flera års studier. Min tid i Lund har varit både lärorik och utmanande. Samtidigt har den inte präglats av en enda tråkig stund, mycket tack vare mina vänner från Kalmar som delat denna resa med mig, samt de vänner jag lärt känna under tiden på juristprogrammet och som numera är vänner för livet.

Jag vill rikta ett särskilt tack till min handledare, Karol Nowak, som alltid har varit tillgänglig och väglett mig under arbetets gång. Tack för värdefulla synpunkter, konstruktiv kritik och de många givande och underhållande samtal vi haft under arbetets gång. Jag hoppas också på fortsatta framgångar för både Kalmar FF och Malmö FF, så att vi båda har anledning att hålla humöret uppe.

Slutligen vill jag tacka min familj. Mina föräldrar, Besnik och Lindita, för ert oändliga stöd, er kärlek och alla de uppoffringar ni gjort för mig genom åren. Utan er hade detta aldrig varit möjligt, och jag är evigt tacksam över att få ha er som mina föräldrar. Till min kära syster Edlira, tack för att du alltid har stått vid min sida. Du har ständigt trott på mig och inspirerat mig att fortsätta kämpa, även när det varit tufft. Jag är otroligt tacksam för allt du gjort för mig och stolt över att få kalla dig min storasyster. Tack för allt.

Dritan Elezi

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Kommittédirektiv
Ds	Departementsserien
Prop.	Proposition
SOU	Statens offentliga utredningar

1 Inledning

Utnyttjandet av barn och unga i kriminella nätverk utgör ett allvarligt och växande samhällsproblem. Under senare år har en allt större andel unga personer kommit att involveras i grov brottslighet med koppling till kriminella nätverk.¹ Utvecklingen har aktualiserat omfattande kriminalpolitiska diskussioner om hur rättsordningen bör utformas för att motverka att barn och unga rekryteras till kriminalitet.² Frågan har därmed fått en framträdande plats i såväl den kriminalpolitiska debatten som i den offentliga diskussionen.

Särskilt oroande är att problematiken numera omfattar allt yngre barn, på ett sätt som tidigare inte varit lika framträdande. Den som väl dras in i en kriminell miljö löper en påtaglig risk att utnyttjas och pressas till fortsatt brottslighet, ofta genom att tilldelas riskfyllda och våldsamma uppdrag. Äldre kriminella kan dessutom utnyttja det förhållandet att yngre personer, beroende på ålder, antingen inte är straffmyndiga eller omfattas av strafflindring. När beslut om våldsamma handlingar fattas är det därför inte ovanligt att uppdragen delegeras till individer längre ned i hierarkin, vilket ytterligare förstärker ungas utsatthet.³

Denna problematik återspeglas tydligt i statistiken, där den allvarliga brottsligheten bland unga har ökat markant. Under perioden 2012–2022 har antalet barn i åldern 15–17 år och unga i åldern 18–20 år som misstänks för mord på män och pojkar ökat påtagligt. År 2022 stod personer under 21 år för hälften av samtliga mordmisstankar.⁴ Även misstankar om vapenbrott, narkotikaöverlåtelse, utpressning och bedrägerier har under senare år ökat avsevärt, såväl bland barn under straffmyndighetsåldern som bland barn under 18 år.⁵

Mot bakgrund av problematiken infördes straffbestämmelsen 16 kap. 5 a § Brottsbalken (BrB). Syftet med bestämmelsen är att motverka att unga personer involveras i brottslighet och rekryteras till kriminella nätverk. Detta sker genom att bestämmelsen fokuserar på att straffa den som bidrar till att involvera unga i kriminalitet.⁶ En central utgångspunkt i lagstiftningsarbetet var att det straffrättsliga regelverket skulle vara tillräckligt effektivt för att motverka denna utveckling och samtidigt tydligt återspegla allvaret i brottslighet med koppling till kriminella nätverk.⁷

De tidigare straffbestämmelserna ansågs av regeringen inte kunna fullt ut tillgodose behovet av att motverka att unga involveras i brottslighet. Detta

¹ Brå (2023) s. 89.

² Regeringskansliet 'Socialtjänstministern bjuder in samtliga riksdagspartier till samtal om rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk'.

³ Prop. 2022/23:53 s. 28.

⁴ Brå (2023) s. 55.

⁵ Brå (2023) s. 92.

⁶ Dir. 2020:62 s. 12.

⁷ SOU 2021:68 s. 18.

berodde dels på att det saknades en straffrättslig reglering som primärt tog sikte på det allmänna intresset av att unga personer inte ska involveras i kriminalitet, dels på att det befintliga regelverket inte ansågs utgöra ett tillräckligt effektivt skydd mot att unga dras in i kriminalitet.⁸

Samtidigt som den nya lagstiftningen syftar till att motverka rekrytering av unga till kriminella nätverk har rekryteringsmetoderna förändrats. En alltmer framträdande dimension är att rekrytering i ökande utsträckning sker genom digitala miljöer, såsom sociala medier och olika kommunikationsplattformar.⁹ Den digitala utvecklingen har därmed skapat nya möjligheter för kriminella aktörer att identifiera, kontakta och rekrytera unga personer till brottslig verksamhet. Den digitala rekryteringen har gett upphov till ett fenomen som benämns *violence as a service*. Fenomenet kännetecknas av att grova brott annonseras ut och koordineras via digitala tjänster. Rekryterare kommunicerar ofta anonymt under alias, och den som rekryteras saknar i regel koppling till såväl anstiftaren som det tilltänkta brottsoffret och den plats där brottet ska utföras.¹⁰ Detta har i sin tur gett upphov till nya problem och utmaningar som tidigare inte i samma utsträckning uppmärksammats.

Bestämmelsen 16 kap. 5 a § BrB har numera varit i kraft under några år, vilket aktualiserar frågan om dess genomslag i förhållande till dess ändamål att motverka att barn och unga involveras i kriminalitet. Särskilt uppkommer frågan i vilken utsträckning bestämmelsen är anpassad till den digitala rekryteringen som idag präglar kriminella nätverks tillvägagångssätt. Är bestämmelsen ett effektivt verktyg för att förebygga och motverka sådan rekrytering, eller riskerar lagstiftningen i praktiken att få en mer begränsad betydelse?

1.1 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att, med utgångspunkt i straffrättsliga preventions-teorier och ett effektivitetsperspektiv, kritiskt analysera huruvida bestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB, avseende involvering av underåriga i brottslighet, är ändamålsenlig i en kontext där rekrytering till såväl kriminella nätverk som till specifika brott i allt större utsträckning sker genom digitala miljöer. Analysen fokuserar särskilt på bestämmelsens förmåga att förebygga att barn och unga involveras i kriminalitet, mot bakgrund av den digitaliserade rekryteringsprocessens framväxt. För att uppnå detta syfte avser uppsatsen att besvara följande frågeställning:

- I vilken utsträckning är 16 kap. 5 a § BrB en effektiv straffrättslig bestämmelse för att motverka att barn och unga rekryteras till brottslighet genom digitala miljöer?

⁸ SOU 2021:68 s. 261.

⁹ Polismyndigheten 'Så rekryteras barn och unga in i kriminalitet'.

¹⁰ Ds 2026:1 s. 14 f.

1.2 Teori

Uppsatsen tar sin utgångspunkt i teorier om allmänprevention och individualprevention, vilket utgör uppsatsens teoretiska ramverk. Dessa straffteorier bidrar till att förklara såväl varför samhället bestraffar brott som vilket syfte bestraffningen är avsedd att uppfylla, samt hur straff kan påverka mänskligt beteende. Allmänprevention och individualprevention klassificeras som relativa straffteorier, vilket innebär att straffet motiveras utifrån de konsekvenser det förväntas medföra och används i ett bestämt syfte, snarare än som ett självändamål.¹¹ Allmänprevention syftar till att påverka beteendet på samhällsnivå genom att avhålla individer från att begå brott. Detta kan ske antingen genom avskräckning eller genom att straffet bidrar till att upprätthålla och förstärka samhälleliga normer.¹² Individualprevention tar i stället sin utgångspunkt i den enskilde gärningspersonen, där syftet tillgodoses om individen straffas för brottet och av denna anledning avhålls från att begå nya brott.¹³

Uppsatsen använder sig därutöver av ett effektivitetsperspektiv, inom vilket lagstiftningens effektivitet förstås som dess förmåga att motverka icke önskvärt beteende.¹⁴ I detta arbete delas effektiviteten analytiskt upp i normerande respektive verkställande aspekter. Den normerande aspekten är nära förknippad med allmänpreventionen och avser i huvudsak att undersöka effekterna av straffhotets påverkan på människors handlande, genom avskräckning, moral- och vanebildning.¹⁵ Den verkställande aspekten fokuserar i stället på normens praktiska genomslag, det vill säga i vilken utsträckning överträdelser upptäcks och leder till lagföring. Därigenom möjliggörs en analys av bestämmelsens förutsättningar för att tillämpas och få ett effektivt genomslag i rättstillämpningen.¹⁶

Genom att kombinera preventionsteorierna med effektivitetsperspektivet möjliggörs en mer heltäckande analys av straffbestämmelsens funktion och verkan. Preventionsteorierna bidrar med en teoretisk förståelse av straffets syfte och beteendepåverkande funktioner, medan effektivitetsperspektivet fungerar som ett analytiskt verktyg för att bedöma i vilken utsträckning 16 kap. 5 a § BrB:s utformning och tillämpning bidrar till att motverka digital rekrytering av barn och unga till kriminalitet. Dessa teoretiska utgångspunkter utvecklas och analyseras mer ingående i det fjärde kapitlet.

1.3 Metod och material

Besvarandet av uppsatsens frågeställning sker med hjälp av rättsdogmatisk metod. Eftersom uppsatsen syftar till att analysera huruvida bestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB är effektiv för att motverka digital rekrytering av barn och

¹¹ Jareborg och Zila (2022) s. 65.

¹² Jareborg och Zila (2022) s. 76.

¹³ Jareborg och Zila (2022) s. 85.

¹⁴ Prop. 1994/95:23 s. 55; SOU 2013:38 s. 492.

¹⁵ Asp m.fl. (2013) s. 34.

¹⁶ Lernestedt (2003) s. 313.

unga till kriminalitet, utgör tolkandet och fastställandet av gällande rätt en nödvändig utgångspunkt.¹⁷ En bedömning av bestämmelsens effektivitet förutsätter nämligen klarhet i vad lagstiftningen innebär, hur den är utformad och vilka syften den är avsedd att uppfylla.

Arbetet stannar emellertid inte vid att enbart fastställa gällande rätt. I enlighet med dess syfte omfattar den även en analys av gällande rätt i syfte att belysa lagstiftningens normerande och verkställande effekter. Detta innebär att den rättsdogmatiska metoden kompletteras med ett mer kritiskt och analytiskt inslag, vilket i sin tur öppnar för *de lege ferenda*-argumentation om hur rätten bör vara samt förslag på lösningar på identifierade problem.¹⁸ Detta ligger i linje med vad Jan Kleineman benämner kritisk rättsdogmatik, där utgångspunkten är att med ändamålsargument visa att rättsläget i något avseende är otillfredsställande eller annars bör förändras.¹⁹ Tillvägagångssättet kan även beskrivas som en rättsanalytisk metod som Claes Sandgren förespråkar.²⁰ I detta arbete görs ingen skarp åtskillnad mellan kritisk rättsdogmatik och rättsanalys, eftersom utgångspunkten i båda fallen är densamma, att kritiskt analysera lagstiftningen.

För att analysera hur lagstiftningen förhåller sig till digital rekrytering av barn och unga till kriminalitet används huvudsakligen forskning utanför det rättsvetenskapliga området. Materialet om digital rekrytering är till övervägande del internationellt, vilket beror på den begränsade svenska forskningen inom området. Även om forskningen utgår från andra nationella och rättsliga kontexter än den svenska, bedöms den vara relevant eftersom digitalisering och användningen av digitala miljöer för rekrytering till kriminalitet är globala företeelser. Materialet möjliggör därmed slutsatser om generella rekryteringsprocesser och utmaningar som även är relevanta i en svensk kontext. Kunskap om dessa processer och utmaningar är i sin tur nödvändig för att kunna bedöma huruvida 16 kap. 5 a § BrB på ett effektivt sätt kan hantera problematiken. Materialet fyller därmed en viktig funktion genom att problematisera och kontextualisera den rättsliga analysen.

Vidare används även material som traditionellt sett inte omfattas av rättskäl-läran, såsom myndighets- och policymaterial från Polismyndigheten och Europol.²¹ Detta material är särskilt relevant för att belysa och beskriva fenomenet *violence as a service*, vilket är relativt nytt och har ännu inte behandlats i någon större utsträckning i rättsvetenskaplig forskning.

¹⁷ Sandgren (2025) s. 52.

¹⁸ Kleineman (2025) s. 44.

¹⁹ Kleineman (2025) s. 49.

²⁰ Sandgren (2025) s. 54 f.

²¹ Se Sandgren (2025) s. 54 f.

Analysen av gällande rätt utgår från rättskälleläran och syftar till att undersöka huruvida bestämmelsen avseende involvering av ungdomar i kriminalitet omfattar digital rekrytering.²² I denna del förs *de lege lata*-resonemang, vilket innebär att rättsläget analyseras och systematiseras samt att det klargörs hur lagstiftningen ska tillämpas.²³ Lagtexten utgör den primära rättskällan och analysen tar sin utgångspunkt i bestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB. Därutöver beaktas förarbeten, särskilt prop. 2022/23:53 och SOU 2021:68, genom vilka bestämmelsen infördes. Förarbetena används för att klarlägga lagstiftarens intentioner, det bakomliggande ändamålet samt hur bestämmelsen är avsedd att tillämpas.

Vidare används i uppsatsen även remissyttranden från myndigheter och andra remissinstanser, vilka bidrar med kritiska synpunkter på införandet och utformningen av den aktuella straffbestämmelsen. Dessa synpunkter möjliggör en problematisering av huruvida straffrättslig reglering är nödvändig och väcker därmed även frågor om straffrättens effektivitet som medel mot digital rekrytering. Remissinstanserna har valts ut utifrån deras framträdande roll i propositionen samt med hänsyn till deras behandling av digitaliseringsaspekter.

I uppsatsen används även underrättsavgöranden.²⁴ Användningen av avgöranden från lägre domstolsinstanser motiveras av att bestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB ännu inte har prövats av Högsta domstolen. Underrättsavgörandena möjliggör en förståelse för de utmaningar som aktualiseras i svensk rättstillämpning av 16 kap. 5 a § BrB i en digital kontext. Den praktiska rättstillämpningen är särskilt betydelsefull att analysera, eftersom den ligger till grund för bedömningen av bestämmelsens verkställande effekter.

De straffrättsliga ideologier som aktualiseras i uppsatsen samt effektivitetsbegreppet analyseras huvudsakligen med stöd av juridisk doktrin, däribland Nils Jareborg och Josef Zila, Straffrättens påföljdslära, Petter Asp, Magnus Ulväng och Nils Jareborg, Kriminalrättens grunder, samt Aleksander Peczenik, Vad är rätt? om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation. Allmänprevention och individualprevention är väl etablerade straffrättsliga ideologier med en lång tradition inom rättsvetenskaplig forskning och doktrin. Effektivitetsbegreppet är däremot inte lika entydigt utan kan ges olika innebörd beroende på teoretisk utgångspunkt. Preventionsteorierna används därför som ett teoretiskt ramverk för att tydliggöra straffets syften och dess eftersträlvade verkningar. Därigenom möjliggörs en förståelse av effektivitet i såväl normerande som verkställande avseenden.

²² Kleineman (2025) s. 25; Peczenik (1995a) s. 35.

²³ Kleineman (2025) s. 44.

²⁴ Se Sandgren (2025) s. 55.

1.4 Avgränsning

Uppsatsen syftar till att analysera 16 kap. 5 a § BrB utifrån ett preventions- och effektivitetsperspektiv i relation till digital rekrytering av barn och unga till brottslighet. Av detta syfte följer vissa naturliga avgränsningar. En central avgränsning är att uppsatsen fokuserar på digital rekrytering av barn och unga och inte på rekrytering som sker i fysiska miljöer. Traditionella rekryteringsförfaranden behandlas därför endast i den utsträckning det är nödvändigt för att skapa jämförelsepunkter eller belysa hur digitaliseringen förändrat rekryteringsprocessen. Huvudfokuset ligger således på hur digitala miljöer påverkar lagstiftningens förutsättning att fungera effektivt.

Uppsatsen är vidare avgränsad till ett straffrättsligt perspektiv på digital rekrytering av barn och unga till brottslighet. Någon närmare analys av de bakomliggande sociala, ekonomiska eller psykologiska orsakerna till att unga involveras i kriminalitet görs därför inte. Inte heller behandlas socialpolitiska eller andra preventiva insatser utanför straffrättens område, till exempel socialtjänstens arbete, skolrelaterade åtgärder eller andra brottsförebyggande insatser. Sådana aspekter berörs endast översiktligt i den mån det är nödvändigt för förståelsen av problematiken samt för att belysa att straffrätten inte alltid utgör den mest ändamålsenliga lösningen. Det centrala är således straffrättens funktion och möjligheter att hantera digital rekrytering.

Uppsatsen fokuserar dessutom på den särskilda regleringen i 16 kap. 5 a § BrB om involverande av underåriga i brottslighet. Analysen omfattar därför inte någon fullständig genomgång av det samlade straffrättsliga regelverk som kan aktualiseras vid rekrytering av barn och unga till kriminalitet. Närliggande brott exempelvis människohandel, människoexploatering, olaga tvång samt regleringen om medverkan genom anstiftan och medhjälp, behandlas endast i begränsad utsträckning. Även om dessa bestämmelser i vissa situationer kan aktualiseras vid rekryteringsförfaranden faller de utanför uppsatsens huvudsakliga fokus.

Även urvalet av underrättsavgöranden har avgränsats. Uppsatsen syftar inte till att genomföra en fullständig kartläggning av samtliga rättsfall där 16 kap. 5 a § BrB aktualiserats. I stället används ett urval av avgöranden för att illustrera hur digitala rekryteringsprocesser tar sig uttryck samt vilka omständigheter som aktualiseras i denna typ av mål. De rättsfall som behandlas har valts ut eftersom de belyser centrala frågor rörande digital kommunikation, rekryteringsförfaranden och de bevisvärigheter som kan uppstå i digitala miljöer. Fokus ligger således inte på att empiriskt undersöka bestämmelsens användning, utan på att analysera hur regleringen fungerar i praktiken i förhållande till uppsatsens syfte och frågeställning.

Den teoretiska analysen är vidare avgränsad till vissa straffrättsliga teorier. Uppsatsen tar sin utgångspunkt i de relativa straffteorierna, allmänprevention och individualprevention, eftersom dessa är av central betydelse för analysen

av lagstiftningens normerande och verkställande effektivitet. Andra straffteorier, som vedergällning och proportionalitet, behandlas därför inte närmare. Individualpreventionen analyseras huvudsakligen utifrån ett inkapaciteringsperspektiv, eftersom frihetsberövande påföljder typiskt sett får antas vara den sanktion som aktualiseras vid involverande av underåriga i brottslighet. Tyngdpunkten ligger därmed inte på behandlings- eller rehabiliteringsorienterade åtgärder, utan på straffets brottsförebyggande funktion genom att gärningspersonen förhindras från att fortsätta begå brott under verkställighetstiden.

Slutligen är uppsatsen avgränsad i fråga om effektivitetsbegreppets innebörd. I detta arbete förstås effektivitet utifrån lagstiftningens förmåga att uppnå sina preventiva syften och används inte i ekonomisk eller rättssociologisk mening. Analysen är inriktad på bestämmelsens normerande och verkställande effektivitet, det vill säga dess förmåga att påverka beteenden genom straffhotet samt dess praktiska genomslag i rättstillämpningen genom upptäckt och lagföring. Fokus ligger således på en rättsvetenskaplig och straffteoretisk analys av bestämmelsens förutsättningar att fungera effektivt i relation till digital rekrytering av barn och unga till brottslighet.

1.5 Forskningsläget

Forskningen om ungdomars involvering i kriminella miljöer är omfattande, liksom studier om rekrytering av unga till brottslighet. Kunskapsläget är däremot mer begränsat när det gäller hur digitala miljöer konkret används för att rekrytera ungdomar till kriminella nätverk, särskilt i en svensk kontext. Det saknas framför allt rättsvetenskapliga analyser som innefattar en straffrättslig bedömning av problematiken, och i än högre grad prövningar av om den nuvarande regleringen 16 kap. 5 a § BrB är effektiv i förhållande till digital rekrytering. Det är denna forskningslucka som uppsatsen tar sikte på att undersöka.

Den befintliga forskningen rör således i huvudsak rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk samt involvering i brottslighet utanför digitala miljöer, och är främst förankrad i rättssociologi och kriminologi. Forskningen är i stor utsträckning inriktad på att identifiera de riskfaktorer som ökar sannolikheten för att unga involveras i kriminalitet, såsom social utsatthet, bristande skolanknytning och familjeförhållanden. Vidare fokuserar forskningen på att analysera och utvärdera olika förebyggande åtgärder och insatser som syftar till att hantera dessa riskfaktorer, ofta genom sociala, pedagogiska eller andra icke-straffrättsliga insatser.²⁵ Den rättsdogmatiska forskningen om den straffrättsliga regleringen av sådan rekrytering är däremot mer begränsad, särskilt mot bakgrund av att den aktuella regleringen är relativt ny. Det saknas

²⁵ Se exempelvis Brå (2023); Brå (2025).

därför mer fördjupade analyser av bestämmelsens innebörd, dess räckvidd och dess praktiska tillämpning.

När det gäller den digitala dimensionen av rekryteringen har forskningen om användningen av digitala miljöer för att rekrytera barn och unga till kriminella nätverk eller brottslighet huvudsakligen bedrivits i internationella kontexter, framför allt i USA och Kanada. Dessa studier syftar i huvudsak till att analysera hur kriminella grupper använder sociala medier, samt att beskriva och förklara hur den digitala rekryteringsprocessen tar sig uttryck och i vilken omfattning den förekommer.²⁶ Det rättsliga perspektivet är däremot ofta frånvarande, särskilt i fråga om lagstiftningens roll och funktion i denna kontext. Vidare fokuserar forskningen i stor utsträckning på rekrytering till medlemskap i kriminella gäng, medan rekrytering till enskilda brottsuppdrag, exempelvis det som aktualiseras inom ramen för *violence as a service*, i betydligt mindre utsträckning har uppmärksammats.

Sammantaget visar forskningsläget att det finns ett tydligt glapp i den svenska forskningen avseende digitala rekryteringsprocesser, särskilt i förhållande till hur dessa förhåller sig till och hanteras inom ramen för den straffrättsliga regleringen. Mot denna bakgrund analyserar uppsatsen bestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB utifrån ett preventions- och effektivitetsperspektiv i en digital kontext, i syfte att bidra till att minska den identifierade forskningsluckan.

1.6 Disposition

Uppsatsen är indelad i fem kapitel och strukturerad för att stegvis leda läsaren från en introduktion till problematiken kring digital rekrytering till en fördjupad analys av 16 kap. 5 a § BrB utifrån straffrättsliga preventionsteorier och ett effektivitetsperspektiv. Avsikten är att undersöka huruvida bestämmelsen på ett effektivt sätt motverkar problematiken. Varje kapitel inleds med en kort introduktion som presenterar innehållet och dess relevans, och avslutas med en delanalys av det som behandlats i kapitlet.

I det inledande kapitlet introduceras uppsatsens ämne och den frågeställning som ligger till grund för analysen. Kapitlet redogör vidare för den metod och det material som används för att besvara frågeställningen, det aktuella forskningsläget samt de teoretiska utgångspunkter som uppsatsen bygger på.

Det andra kapitlet behandlar digital rekrytering av barn och unga till kriminalitet. Kapitlet syftar till att skapa en förståelse för hur digitala miljöer används av kriminella aktörer samt hur rekryteringsprocesser tar sig uttryck i praktiken. Inledningsvis behandlas gängrelaterad aktivitet på sociala medier och fenomenet *cyberbanging*. Därefter analyseras olika former av rekrytering i digitala miljöer, med fokus på traditionell, direkt och indirekt rekrytering. Kapitlet behandlar även problemet med köp av våldstjänster och den utveckling

²⁶ Se kapitel 2.

där unga rekryteras till enskilda brottsuppdrag snarare än till långsiktigt medlemskap i kriminella nätverk. Avslutningsvis identifieras centrala problem och utmaningar kopplade till digital rekrytering.

Det tredje kapitlet redogör för straffbestämmelsen om involverande av underåriga i brottslighet i syfte att klarlägga bestämmelsens tillämpningsområde, bakomliggande syfte och funktion i förhållande till digital rekrytering. Kapitlet behandlar bakgrunden till införandet av 16 kap. 5 a § BrB, de problem som lagstiftningen är avsedd att motverka samt bestämmelsens utformning. Därefter behandlas de centrala rekvisiten och deras innebörd. Kapitlet omfattar även en analys av underrättsavgöranden i syfte att belysa hur bestämmelsen tillämpas i situationer där rekrytering sker genom digitala miljöer samt vilka praktiska begränsningar som aktualiseras i rättstillämpningen.

Det fjärde kapitlet utvecklar de straffrättsliga teorierna om allmän- och individualprevention samt uppsatsens effektivitetsperspektiv. Inledningsvis redogörs för straffets funktion, syfte och eftersträlvade verkningar utifrån preventionsteorierna. Därefter behandlas effektivitetsbegreppet, vilket delas upp i normerande och verkställande aspekter för att möjliggöra en mer nyanserad bedömning av lagstiftningens effektivitet. Med utgångspunkt i dessa teorier analyseras därefter bestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB i förhållande till digital rekrytering av barn och unga till kriminalitet.

Det femte och avslutande kapitlet innehåller uppsatsens sammanfattande slutsatser. Här besvaras uppsatsens frågeställning genom en samlad bedömning av i vilken utsträckning 16 kap. 5 a § BrB utgör en effektiv straffrättslig bestämmelse för att motverka rekrytering av barn och unga till brottslighet genom digitala miljöer. Kapitlet innehåller även framåtblickande resonemang om behovet av kompletterande åtgärder samt möjliga *de lege ferenda*-lösningar för att mer effektivt kunna hantera digital rekrytering av barn och unga till kriminalitet.

2 Digital rekrytering av barn och unga

I kapitlet analyseras samhällsproblemet med digital rekrytering av barn och unga till kriminella miljöer. Syftet är att klarlägga hur digitala miljöer används av kriminella aktörer samt att skapa en fördjupad förståelse för rekryteringsprocessernas utformning och de särdrag som präglar den digitala dimensionen. Inledningsvis behandlas gängrelaterad aktivitet på sociala medier, med fokus på *cyberbanging* och dess funktioner. Därefter analyseras rekryteringsprocesser i digitala miljöer, med en åtskillnad mellan traditionell, direkt och indirekt rekrytering. Vidare behandlas köp av våldstjänster, som belyser en utveckling där rekrytering i ökad utsträckning avser enskilda brottsuppdrag snarare än medlemskap i kriminella nätverk. Kapitlet avslutas med en sammanfattande analys av det aktuella problemläget, där tillvägagångssätt vid rekryteringsprocesser i digitala miljöer och centrala utmaningar identifieras. Genomgången utgör en grund för den fortsatta analysen av straffrättens roll och funktion i förhållande till fenomenet.

2.1 Gängrelaterad aktivitet på sociala medier

Begreppet *cyberbanging* används för att beskriva gatugängs närvaro och aktiviteter i digitala miljöer, särskilt på sociala medier. Fenomenet omfattar hur gängmedlemmar använder internetbaserade plattformar för att kommunicera, sprida innehåll och upprätthålla sociala relationer både inom och utanför den egna gruppen. Det inkluderar såväl publicering av bilder och videor som interaktioner med andra användare, däribland rivaliserande grupper. *Cyberbanging* kan därmed förstås som en digital förlängning av gatans sociala liv, där centrala element som identitet, tillhörighet och konflikter reproduceras i en digital kontext.²⁷ I litteraturen förekommer även benämningar såsom ”*internet-banging*”, ”*net-banging*” och ”*cyber-tagging*”. Oavsett terminologi avser dessa begrepp i grunden samma fenomen, nämligen överföringen av gatugängens kulturella uttryck och sociala interaktioner från fysiska till digitala miljöer.²⁸

Mot denna bakgrund har forskningen identifierat flera återkommande uttrycksformer av *cyberbanging*. En vanligt förekommande kategorisering, presenterad av Campisi, delar in fenomenet i tre huvudsakliga former: informationsspridning, interaktionella aktiviteter samt promotivt innehåll. Informationsspridning avser inlägg där gängmedlemmar delar uppdateringar om händelser kopplade till gänget, som våldshandlingar, arresteringar eller dödsfall. Denna typ av innehåll innefattar sorgeyttringar och hyllningar till avlidna eller frihetsberövade medlemmar, vilket bidrar till att stärka interna band och

²⁷ Morselli och Décary-Héту (2013) s. 152 ff.

²⁸ Campisi (2024) s. 26 f.

en gemensam identitet. Samtidigt speglar denna aktivitet en bredare social mediekultur, där användare kontinuerligt delar information om sina liv.²⁹

Interaktionella former av *cyberbanging* kännetecknas av direkt kommunikation med andra användare. Det kan handla om att hota rivaler, nätverka med andra gängmedlemmar eller koordinera olika kriminella aktiviteter. Dessa interaktioner motsvarar i många avseenden traditionella konflikter i fysiska miljöer, men utspelar sig i ett mer offentligt och lättillgängligt digitalt rum. Den tredje och mest framträdande formen utgörs av promotivt innehåll, genom vilket gängmedlemmar aktivt iscensätter och marknadsför gängkulturen. Detta sker genom publicering av innehåll som visar gängtillhörighet via symboler, färger och kläder samt genom framställningar av en glamoriserad livsstil präglad av exempelvis pengar, droger och festande.³⁰

Kategoriseringen får stöd i ett flertal studier, vilka sammantaget visar tydligt att *cyberbanging* är ett utbrett fenomen på sociala medier. Morselli och Décary-Héту identifierar en omfattande närvaro av gatugång på olika plattformar där medlemmar regelbundet publicerar innehåll som framhäver gängens identitet och aktiviteter. Ett återkommande mönster är publicering av bilder och videor där individer poserar med vapen, visar gängfärger och handtecken samt uppvisar pengar.³¹ Liknande resultat framkommer i Womer och Bunkers studie, där sociala medier används både för att sprida promotivt innehåll i form av bilder på droger och gängsymboler, och för interaktionella syften, såsom social kommunikation mellan gängmedlemmar och framförande av hot.³²

Campisi konstaterar också att *cyberbanging* är frekvent förekommande, särskilt i form av promotivt innehåll. I en analys av tre sociala medieplattformar, Twitter, YouTube och Facebook, identifieras fem återkommande uttryck, vilka i stor utsträckning överensstämmer med tidigare forskning: exponering av gängfärger och symboler, skryt om olika aspekter av gänglivsstilen, visning av narkotika och vapen, marknadsföring av musik i form av mixtapes eller låtar samt uppvisning av pengar eller andra illegala vinster. Sammantaget indikerar detta att promotivt innehåll är särskilt framträdande och utgör en betydande del av det material som publiceras av gängmedlemmar online.³³

För att ytterligare fördjupa förståelsen av *cyberbangingens* funktioner görs ofta en åtskillnad mellan expressiva och instrumentella dimensioner. De expressiva aktiviteterna syftar till att uttrycka identitet, tillhörighet och status, exempelvis genom att visa lojalitet mot gänget, framhäva dess rykte eller delta i symboliska konflikter med rivaler. Genom sådana uttryck kan

²⁹ Campisi (2024) s. 27.

³⁰ Campisi (2024) s. 27 f.; Morselli och Décary-Héту (2013) s. 163.

³¹ Morselli och Décary-Héту (2013) s. 160 ff.

³² Womer och Bunker (2010) s. 86 ff.

³³ Campisi (2024) s. 36 ff.

gängmedlemmar bygga och förstärka ett kollektivt rykte, vilket i sin tur kan fungera som en resurs i den kriminella verksamheten.³⁴ *Cyberbanging* fyller därmed en central funktion i det som kan beskrivas som ett digitalt identitetsarbete. Genom kontinuerlig exponering av symboler, berättelser och visuella representationer skapas och upprätthålls en gemensam förståelse av vad det innebär att tillhöra ett gäng. Denna process bidrar inte bara till intern sammanhållning, utan även till att signalera styrka och dominans gentemot utomstående.³⁵ Samtidigt innefattar *cyberbanging* instrumentella dimensioner som syftar till att uppnå konkreta materiella eller strategiska mål. Det kan handla om att använda sociala medier för att koordinera brottslig verksamhet, etablera kontakter eller underlätta narkotikaförsäljning.³⁶

Cyberbanging kan alltså förstås som ett mångfacetterat fenomen som i första hand handlar om att synliggöra, förstärka och iscensätta gängidentitet i digitala miljöer. Genom kontinuerlig publicering av innehåll kan gängmedlemmar signalera tillhörighet, bygga rykte och positionera sig både inom den egna gruppen och gentemot rivaler. Därtill kan dessa uttryck få konsekvenser som sträcker sig bortom det symboliska, inte minst genom att bidra till ökad status, ekonomiska möjligheter och förutsättningar för rekrytering.³⁷

2.2 Rekryteringsprocesser i digitala miljöer

Gängmedlemmars närvaro på sociala medier har under senare år väckt betydande oro, inte minst inom rättsväsendet och i massmedia, kring plattformarnas potentiella roll som rekryteringskanaler. Det har hävdats att internet möjliggör kontakt med sårbara individer och därigenom underlättar nyrekrytering till kriminella nätverk.³⁸ Samtidigt visar forskningen att denna bild är mer komplex än vad som ofta framställs. För att förstå rekrytering i digitala miljöer krävs därför en tydlig begreppslig distinktion mellan olika former av rekryteringsprocesser.

2.2.1 Rekrytering i traditionell mening

Rekrytering till kriminella nätverk utgör i grunden en selektiv och relationsbaserad process, som i regel förutsätter en viss grad av ömsesidig kännedom mellan parterna.³⁹ Centralt är att kriminella gäng måste hantera ett grundläggande tillitsproblem, där de söker identifiera individer som är lojala, pålitliga och kompetenta under förhållanden präglade av illegal verksamhet, våld och risk för infiltration från såväl brottsbekämpande myndigheter som rivaliserande grupper.⁴⁰ Rekrytering bör därför förstås både som en ömsesidig och en successiv process. Å ena sidan handlar det om att individer väljer att

³⁴ Storrod och Densley (2017) s. 679 f.

³⁵ Morselli och Décary-Héту (2013) s. 163 ff.

³⁶ Storrod och Densley (2017) s. 679.

³⁷ Campisi (2024) s. 28; Storrod och Densley (2017) s. 691.

³⁸ Campisi (2024) s. 25; Morselli och Décary-Héту (2013) s. 154.

³⁹ Campisi (2024) s. 28.

⁴⁰ Densley (2012) s. 301; Morselli och Décary-Héту (2013) s. 156.

ansluta sig till ett gäng, samtidigt som gänget aktivt väljer vilka individer som anses lämpliga. Å andra sidan är rekrytering sällan en enskild händelse, utan snarare en gradvis process som präglas av fortlöpande kommunikation och interaktion mellan rekryterare och potentiell medlem.⁴¹

Rekrytering sker därför i regel inom redan etablerade sociala kretsar och riktar sig mot personer som befinner sig i gängets närhet, exempelvis vänner, familjemedlemmar eller individer i samma geografiska områden.⁴² Denna utgångspunkt är nära kopplad till behovet av tillit och kontroll, eftersom rekrytering av helt okända individer innebär betydande risker för gängen.⁴³ I andra fall kan rekrytering innefatta mer aktiva och påtryckande metoder. Detta kan ske genom att utnyttja individers behov av skydd eller tillhörighet eller genom användning av hot och våld för att säkerställa deltagande. Även sådana metoder förutsätter vanligtvis en viss tidigare kännedom mellan individerna.⁴⁴

2.2.2 Direkt rekrytering i digitala miljöer

Mot bakgrund av den traditionella rekryterings beroende av tillit och personliga relationer finns det anledning att ifrågasätta förekomsten av direkt rekrytering online. Med direkt rekrytering avses handlingar där gäng aktivt försöker värva nya medlemmar genom tydliga och avsiktliga åtgärder, såsom att erbjuda incitament, använda hot eller våld, föreslå uppgifter eller introducera potentiella rekryter till nätverket. Denna form av rekrytering motsvarar i stor utsträckning de mekanismer som identifierats i fysiska miljöer.⁴⁵

Studien av Moule med flera, visar att direkt rekrytering via internet förekommer, men i begränsad omfattning. Endast åtta procent av de undersökta gängmedlemmarna uppgav att de använde internet i rekryteringssyfte.⁴⁶ Samtidigt framgår att denna typ av aktivitet är mer vanligt förekommande i gäng med en högre grad av organisatorisk struktur, där sannolikheten för online rekrytering ökar.⁴⁷ Resultaten visar vidare att den vanligaste formen av internetanvändning bland gängmedlemmar är publicering av gängrelaterade videor, medan det är betydligt mindre vanligt att gäng driver egna webbplatser, organiserar verksamhet online eller rekryterar via internet. Detta tyder på att internetanvändningen främst fyller en symbolisk funktion, där fokus ligger på att synliggöra och marknadsföra gängets identitet och rykte, snarare än att fungera som ett praktiskt verktyg för organisering eller rekrytering.⁴⁸

Trots dessa iakttagelser finner flera studier inga empiriska belägg för direkt rekrytering på sociala medier. Campisi identifierar inga sådana inslag i sitt

⁴¹ Densley (2012) s. 301 f.

⁴² Brå (2023) s. 25; Campisi (2024) s. 28.

⁴³ Densley (2012) s. 301; Morselli och Décary-Héту (2013) s. 156.

⁴⁴ Densley (2012) s. 302; Campisi (2024) s. 28.

⁴⁵ Campisi (2024) s. 34.

⁴⁶ Moule m.fl. (2014) s. 1194 f.

⁴⁷ Moule m.fl. (2014) s. 1197.

⁴⁸ Moule m.fl. (2014) s. 1194.

material, vilket ligger i linje med tidigare forskning som framhåller att rekrytering i huvudsak sker inom befintliga relationer.⁴⁹ Morselli och Décary-Hétu framhåller också att det saknas konkreta bevis för att gäng aktivt försöker rekrytera utomstående via internet.⁵⁰

En central förklaring till detta är den bristande tilliten i digitala miljöer. Sociala mediers semi-anonyma karaktär innebär en påtaglig risk för övervakning från både brottsbekämpande myndigheter och rivaliserande grupper, vilket skapar återhållsamhet i öppna rekryteringsförsök.⁵¹ Även från den potentiella rekrytens perspektiv finns en försiktighet och ovilja att interagera med okända aktörer online, särskilt i riskfyllda sammanhang. Detta innebär att båda parter är medvetna om de inneboende riskerna med att dela information i digitala miljöer, vilket i praktiken gör rekrytering mellan okända individer via internet mycket svår.⁵²

2.2.3 Indirekt rekrytering i digitala miljöer

För att förstå rekryterings digitala dimension krävs därför ett bredare perspektiv. Campisi introducerar en distinktion mellan direkt och indirekt rekrytering, där den indirekta rekryteringen fångar mer subtila och passiva former av påverkan. Indirekt rekrytering avser situationer där gängrelaterat innehåll, särskilt sådant som glorifierar gänglivet, bidrar till att attrahera individer som själva söker sig till gängmiljön.⁵³

Denna typ av rekrytering är nära kopplad till fenomenet *cyberbanging*, vilket som tidigare konstaterats avser olika former av gängrelaterad aktivitet på sociala medier.⁵⁴ Genom att publicera bilder och videor som visar vapen, droger, pengar och gängsymboler, eller genom att framhäva status, gemenskap och framgång, konstrueras en bild av gänglivet som attraktivt och eftersträfvansvärt. Detta kan i sin tur bidra till att utomstående individer själva söker sig till miljön.⁵⁵ Det bör dock framhållas att inte all *cyberbanging* har rekryterande syften. Vissa former av innehåll, såsom kommunikation mellan gängmedlemmar, sorgesytringar eller provokationer riktade mot rivaler, fyller i huvudsak andra funktioner än rekrytering.⁵⁶

Empiriskt utgör dock det propagandistiska innehållet, det vill säga innehåll som kan bidra till indirekt rekrytering, den dominerande formen av gängrelaterad aktivitet online. I Campisi studie klassificeras 86,6 procent av de

⁴⁹ Campisi (2024) s. 39 f.

⁵⁰ Morselli och Décary-Hétu (2013) s. 152 och s. 166.

⁵¹ Morselli och Décary-Hétu (2013) s. 156; Décary-Hétu och Morselli (2011) s. 881; Moule m.fl. (2014) s. 1199.

⁵² Campisi (2024) s. 28 f. och s. 40.

⁵³ Campisi (2024) s. 29.

⁵⁴ Campisi (2024) s. 26 f.

⁵⁵ Campisi (2024) s. 34; Morselli och Décary-Hétu (2013) s. 164 f.; Womer och Bunker (2010) s. 85 f.

⁵⁶ Campisi (2024) s. 34.

observerade fallen av *cyberbanging* som indirekta rekryteringsuttryck.⁵⁷ Även forskning av Morselli och Décary-Hétu stödjer denna bild. De finner att sociala medier främst används för att sprida gängkultur och signalera identitet, snarare än för aktiv rekrytering. Samtidigt skapar dessa plattformar nya mötesplatser där individer med liknande intressen kan exponeras för och attraheras av gängmiljöer. Rekrytering sker därmed inte genom att gängen aktivt söker upp individer, utan genom att individer själva dras till den livsstil som exponeras.⁵⁸

Denna rekryteringsprocess kan vidare förstås i termer av signalering och social homogenitet. Sociala medier fungerar som en mötesarena där individer med liknande livsstilar och värderingar tenderar att konvergera. Gängmedlemmars publiceringar kan i detta sammanhang förstås som signaler eller lockbete som riktas mot en bred publik och som särskilt attraherar likasinnade individer.⁵⁹ Campisi erbjuder en närbesläktad tolkning genom att beskriva fenomenet i termer av ”*influencer marketing*”, där gängmedlemmar agerar som aktörer som marknadsför en livsstil snarare än en produkt. Denna form av livsstilsmarknadsföring bidrar till att skapa en attraktiv bild av gänglivet, vilket kan väcka intresse hos utomstående individer.⁶⁰

En viktig konsekvens av detta är att rekryteringsprocessen förändras. I stället för att gänget aktivt söker upp och värvar nya medlemmar, uppstår en dynamik där individer själva söker sig till gänget efter att ha exponerats för dess digitala representationer. Individerna ”köper” den livsstil som marknadsförs och försöker därefter bli en del av den.⁶¹ Det är dock inte entydigt om denna process är ett resultat av medvetna strategier från gängens sida eller om den snarare bör förstås som en bieffekt av andra aktiviteter, såsom rivalitet mellan gäng eller individers behov av självrepresentation. Oavsett om exponeringen sker avsiktligt eller inte, kan den dock få rekryterande effekter.⁶²

Vidare är det betydelsefullt att notera att inte enbart explicit gängrelaterat innehåll bidrar till denna process. Campisi visar att en majoritet av gängmedlemmars inlägg består av vardagligt och socialt accepterat material. Detta tyder på att gängtillhörighet endast utgör en del av individens identitet och att sociala medier även används för vardagliga sociala syften. Samtidigt kan sådant innehåll ha indirekta rekryteringseffekter eftersom det gör gängmedlemmar mer tillgängliga och relaterbara, vilket underlättar kontakt och interaktion.⁶³

⁵⁷ Campisi (2024) s. 36 f. och s. 40.

⁵⁸ Morselli och Décary-Hétu (2013) s. 152 och s. 165 f.; Décary-Hétu och Morselli (2011) s. 887.

⁵⁹ Morselli och Décary-Hétu (2013) s. 157; Décary-Hétu och Morselli (2011) s. 881.

⁶⁰ Campisi (2024) s. 40.

⁶¹ Campisi (2024) s. 40 f.; Morselli och Décary-Hétu (2013) s. 166.

⁶² Campisi (2024) s. 40; Morselli och Décary-Hétu (2013) s. 157.

⁶³ Campisi (2024) s. 36 ff.

Slutligen visar forskning att gränsen mellan expressiva och instrumentella handlingar i digitala miljöer är flytande. Innehåll som primärt syftar till att uttrycka identitet eller status kan få instrumentella konsekvenser, som att underlätta rekrytering.⁶⁴ Detta innebär att gränsen mellan *cyberbanging* och rekrytering delvis suddas ut, eftersom samma typer av innehåll kan fylla både expressiva och instrumentella funktioner.⁶⁵

Sammantaget framträder en bild där rekrytering i digitala miljöer i första hand bör förstås som en indirekt process. Sociala medier fungerar här som en arena för exponering och livsstilsmarknadsföring, snarare än som ett verktyg för explicit värvning. Detta innebär att rekryteringsprocessens dynamik förändras, från att traditionellt ha varit en aktivitet där gänget aktivt rekryterar individer, till att i större utsträckning bli en process där individer själva söker sig till gänget efter att ha exponerats för dess digitala uttryck.⁶⁶

2.3 Köp av våldstjänster

Under senare tid har ett nytt fenomen vuxit fram inom den svenska kriminella sfären. Det som benämns *violence as a service* innebär att grova våldsbrott förmedlas och organiseras via olika digitala plattformar av kriminella aktörer. De uppdrag som annonseras kan bestå i att transportera vapen, pengar eller narkotika, utföra skjutningar eller genomföra sprängningar. Utvecklingen kan därmed beskrivas som framväxten av en marknad för brott. Polismyndigheten bedömer att en betydande del av de sprängningar och skjutningar som genomfördes i Sverige under 2024 och 2025 har anstiftats och koordinerats genom digitala miljöer.⁶⁷ Utvecklingen är inte begränsad till Sverige utan har identifierats som ett internationellt problem. För att möta denna utveckling har Europol etablerat en särskild operativ insats med deltagande från flera europeiska länder och under ledning av svensk polis. Syftet är att motverka den växande trenden med *violence as a service* samt rekryteringen av unga gärningspersoner till allvarlig och organiserad brottslighet.⁶⁸

Inom ramen för *violence as a service* framträder en tydlig arbetsfördelning där våldshandlingar organiseras genom en kedja av olika kriminella roller. Utredningar visar att processen typiskt består av fyra steg, där olika aktörer samverkar i ett strukturerat upplägg och ofta verkar från olika länder. För det första finns en anstiftare, det vill säga den person som beställer och finansierar brottet och som ofta är geografiskt distanserad från brottsplatsen. Därutöver finns en rekryterare, som fungerar som mellanhand och identifierar samt kontaktar potentiella gärningspersoner, ofta via krypterade meddelandetjänster. En tredje roll utgörs av möjliggöraren, som ansvarar för de praktiska förutsättningarna, såsom logistik, tillgång till vapen och ekonomiska arrangemang.

⁶⁴ Storrod och Densley (2017) s. 691.

⁶⁵ Campisi (2024) s. 29 och s. 40.

⁶⁶ Campisi (2024) s. 40 f.

⁶⁷ Ds 2026:1 s. 14.

⁶⁸ Europol 'Operational Taskforce GRIMM'.

Slutligen finns gärningspersonen, det vill säga den individ som utför själva våldshandlingen. I många fall är denna person minderårig och saknar tidigare brottsbelastning, vilket gör dem svårare att upptäcka för rättsväsendet och därmed särskilt attraktiva att utnyttja. Denna uppdelning innebär att våld i praktiken kan organiseras som en tjänst, där ansvar och risk sprids mellan flera aktörer, vilket försvårar möjligheterna att knyta brotten till de bakomliggande beställarna.⁶⁹ De unga som utför brotten saknar ofta koppling såväl till anstiftaren som till det tilltänkta brottsoffret och brottsplatsen.⁷⁰

En särskiljande egenskap hos *violence as a service* är det omfattande utnyttjandet av digitala miljöer, särskilt sociala medier, som verktyg för rekrytering och organisering av brott. Den digitala infrastrukturen möjliggör för kriminella nätverk att verka med hög grad av effektivitet, anonymitet och säkerhet samt att skala upp sin verksamhet med minimal fysisk kontakt.⁷¹ Rekrytering sker i stor utsträckning på plattformar som exempelvis TikTok, Instagram och Snapchat, där uppdrag i vissa fall annonseras öppet. Därefter förflyttas kommunikationen till slutna och krypterade tjänster, som Signal och Telegram, där brotten planeras i detalj. Dessa plattformar möjliggör anonymitet genom användning av alias och erbjuder funktioner som självförstörande meddelanden och radering av konversationer, vilket försvårar brottsbekämpande myndigheters möjligheter att upptäcka och utreda brotten.⁷²

Utvecklingen har enligt svenska myndigheter medfört att tröskeln för att involveras i grov brottslighet har sänkts avsevärt. Sociala medier fungerar i praktiken som rekryteringsplattformar där särskilt barn och unga kan nås och påverkas på mycket kort tid. Det kan i dag räcka med ett fåtal klick för att en ung person ska bli erbjuden att utföra allvarliga våldsbrott.⁷³

Att barn och unga utnyttjas i denna kontext är inte slumpmässigt utan kan förstås som en medveten strategi från kriminella nätverk. Unga personer kontrolleras i mindre utsträckning av rättsväsendet och barn under 15 år kan inte lagföras på samma sätt som vuxna. De anses dessutom vara lättare att påverka och manipulera.⁷⁴ Genom att använda unga gärningspersoner skapas ett skyddande mellanled mellan den brottsliga verksamheten och dess centrala aktörer, vilket bidrar till att dessa kan förbli anonyma och undgå lagföring. I detta sammanhang framstår unga som särskilt attraktiva, då de innebär låg risk och samtidigt är utbytbara resurser i den kriminella verksamheten.⁷⁵

⁶⁹ Europol 'From instigator to perpetrator: how violence-as-a-service operates'.

⁷⁰ Ds 2026:1 s. 14.

⁷¹ Europol (2025) 'European union serious and organised crime threat assessment: The changing dna of serious and organised crime' s. 18.

⁷² Ds 2026:1 s. 14 f.

⁷³ Regeringskansliet 'Uppdrag om kriminellas rekrytering av barn och unga online'.

⁷⁴ Polismyndigheten 'Så rekryteras barn och unga in i kriminalitet'.

⁷⁵ Europol 'Stop criminal networks from recruiting youngsters: Advice for parents'.

Barn och unga är särskilt utsatta i digitala miljöer eftersom dessa möjliggör direkta kommunikationskanaler mellan kriminella aktörer och potentiella gärningspersoner utan krav på fysisk kontakt. Rekryterare kan därigenom nå ett stort antal individer med begränsad insats, vilket effektiviserar rekryteringsprocessen avsevärt.⁷⁶ I samband med rekryteringen uppmanas barnen ofta att lämna ut personlig information och tillhandahålla bilder av identitetshandlingar. Denna information används därefter som ett medel för utpressning, i syfte att säkerställa att uppdraget genomförs eller för att utkräva repressalier vid vägran eller misslyckande. Särskilt utsatta är barn och unga i sårbara livssituationer, exempelvis vid problem i hemmiljön, psykisk ohälsa eller kognitiva svårigheter, vilket ökar mottagligheten för påverkan och risken att utnyttjas. För de unga som involveras kan konsekvenserna bli allvarliga, inte minst genom att de utsätts för fortsatt press att begå nya och allt mer riskfyllda brott.⁷⁷

Därutöver sprids innehåll i digitala miljöer som glorifierar våld och kriminalitet. När unga användare interagerar med sådant innehåll, genom att visa intresse för personer eller teman kopplade till kriminalitet, kan plattformens algoritmer leda till en ökad exponering för liknande material, vilket i sin tur kan bidra till en normalisering av våld och en ökad risk för rekrytering.⁷⁸ Det bör även framhållas att rekryteringen inte enbart sker genom tvång eller manipulation. Polismyndigheten har uppmärksammat att vissa ungdomar aktivt söker sig till kriminella nätverk och efterfrågar möjligheten att utföra våldsbrott. Detta indikerar att fenomenet även rymmer en efterfrågesida, där unga individer i vissa fall själva initierar kontakten med kriminella aktörer.⁷⁹

2.4 Delanalys

Digitala miljöer har blivit en central arena för rekrytering till brottslighet. Samtidigt framgår det att rekryteringsprocesserna i dessa miljöer skiljer sig från traditionella föreställningar om hur individer värvas till kriminella nätverk. Digital rekrytering utgör således ett betydande problem, men tar sig andra uttryck än direkta och organiserade rekryteringsprocesser, vilket medför nya utmaningar när det gäller att upptäcka och hantera rekrytering.

Det kan konstateras att direkt rekrytering via digitala plattformar förekommer i begränsad omfattning. Rekrytering till gäng är traditionellt sett relationsbaserad och förutsätter tillit, medan digitala miljöer präglas av anonymitet och risk för övervakning, vilket försvårar direkta rekryteringsförsök. Att endast en mycket liten andel gängmedlemmar använder internet i syfte att aktivt rekrytera nya medlemmar tyder därför på att sociala medier i begränsad utsträckning fungerar som en direkt rekryteringskanal. Rekrytering i digitala miljöer sker däremot huvudsakligen indirekt. Gängmedlemmars närvaro på

⁷⁶ Europol (2024) 'The recruitment of young perpetrators for criminal networks' s. 2.

⁷⁷ Ds 2026:1 s. 15.

⁷⁸ Ds 2026:1 s. 15.

⁷⁹ Polismyndigheten 'Insats för att stoppa rekryteringen till kriminella gäng'.

sociala medier bidrar till att en livsstil präglad av våld, pengar och status marknadsförs och framställs som attraktiv, vilket kan väcka intresse och särskilt locka unga att närma sig dessa miljöer. Den digitala spridningen innebär dessutom att denna påverkan når fler individer och fungerar som en mötesarena där intresse för kriminalitet kan uppstå och förstärkas.

Rekryteringsprocessen förändras därmed i grunden. I stället för att kriminella nätverk aktivt söker upp individer uppstår en omvänd dynamik, där individer själva söker sig till kriminalitet efter digital exponering. Rekryteringen framstår följaktligen som en gradvis process där gränsen mellan påverkan och aktiv rekrytering blir mindre tydlig.

Därtill har framväxten av *violence as a service* inneburit ett ytterligare skifte i hur rekrytering till brottslighet bör förstås, där rekrytering inte avser medlemskap i nätverk utan enskilda brottsuppdrag. De individer som engageras saknar ofta koppling till både uppdragsgivare och organisation, vilket visar att rekryteringen i högre grad är uppgiftsbaserad än relationsbaserad. Även inom ramen för *violence as a service* sker rekryteringen genom indirekt påverkan i digitala miljöer. När individer visar intresse för kriminellt innehåll på digitala forum kan de exponeras för mer liknande material samt för annonser gällande våldsuppdrag, vilket i sin tur kan leda till att de svarar på sådana annonser och därigenom rekryteras till brottslighet.

Denna utveckling av uppgiftsbaserad brottslighet förenklar rekryteringsprocessen och minskar riskerna för uppdragsgivare. Behovet av tillit minskar eftersom den som utför brottet inte behöver integreras i nätverket utan endast genomföra ett specifikt uppdrag. Rekryteringen kan med hjälp av digitala miljöer ske snabbt och anonymt. Dessutom skapas en arbetsfördelning där ansvar fördelas mellan flera aktörer, vilket försvårar såväl identifiering av enskilda gärningspersoner som möjligheterna att knyta dem till brotten och lagföra dem. Slutsatsen blir därmed att den digitala rekryteringen blir mer svårupptäckt och mindre riskfylld för de aktörer som initierar den.

Sammanfattningsvis bör digital rekrytering förstås som en i huvudsak indirekt process, där underåriga, som en följd av digital exponering och ett väckt intresse för den kriminella livsstilen själva söker sig till brottslighet. Rekrytering handlar därmed inte nödvändigtvis om medlemskap i kriminella nätverk, utan även om deltagande i enskilda brott. Begreppet rekrytering behöver därför förstås bredare och även omfatta hur individer genom digitala miljöer påverkas till att delta i brottslighet.

3 Straffbestämmelsen om involverande av underåriga i brottslighet

I kapitlet behandlas den straffbestämmelse som kriminaliserar involvering av barn och unga i brott eller brottslig verksamhet, nämligen 16 kap. 5 a § BrB. Syftet är att undersöka bestämmelsens tillkomst, utformning och innehåll samt att klarlägga dess tillämpningsområde, för att skapa förståelse för hur bestämmelsen förhåller sig till och kan användas för att motverka den digitala rekryteringen av barn och unga till kriminalitet som identifierats i föregående kapitel. Vidare behandlas bestämmelsens tillämpning i domstolarna, särskilt i situationer där involvering sker genom digitala miljöer, vilket möjliggör en bedömning av dess praktiska genomslag och ger underlag för att bedöma dess verkställande effektivitet. Kapitlet utgör därmed en rättslig utgångspunkt för den fortsatta analysen av bestämmelsens effektivitet vid motverkandet av digital rekrytering av barn och unga till kriminalitet.

3.1 Problembilden

Den så kallade Gängbrottsutredningen, som låg till grund för införandet av 16 kap. 5 a § BrB, tillsattes mot bakgrund av en bredare samhällsutveckling där brottslighet med koppling till kriminella nätverk har ökat såväl i omfattning som i allvar. Särskilt framträdande är ökningen av skjutningar och sprängningar men även annan allvarlig brottslighet, exempelvis narkotikabrott, rån och utpressning, utgör centrala inslag i denna kriminalitet. Utvecklingen har inneburit att det dödliga våldet i större utsträckning än tidigare är kopplat till konflikter mellan kriminella nätverk, vilka kännetecknas av ett betydande våldskapital samt en organisatorisk struktur där verksamheten bygger på samarbete mellan flera personer och syftar till ekonomisk vinning.⁸⁰

En särskilt framträdande och oroande aspekt av denna utveckling är att unga personer i allt större utsträckning involveras i brottslighet med koppling till kriminella nätverk. Utredningen framhåller att unga som växer upp i utsatta områden där sådana nätverk är närvarande löper en ökad risk att dras in i kriminalitet. Detta kan förklaras av flera samverkande riskfaktorer, bland annat skolmisslyckanden, svag familjeanknytning, utanförskap, diskriminering och ekonomisk utsatthet. I en sådan kontext kan vägen in i den kriminella miljön framstå som närmast naturlig. Förebilder återfinns ofta inom den kriminella sfären, där framgång kopplas till synliga materiella uttryck, såsom kläder, smycken och bilar, samtidigt som personer som etablerar sig på arbetsmarknaden tenderar att lämna området. Detta bidrar till att unga får en

⁸⁰ SOU 2021:68 s. 47 ff.

begränsad och snedvriden bild av vilka legitima vägar till framgång och status som står till buds.⁸¹

Mot denna bakgrund konstaterar utredningen att ungas inträde i kriminalitet sällan sker genom en tydlig och aktiv rekryteringsprocess. I stället handlar det ofta om en gradvis involvering, där sociala relationer till personer som den unge känner tillit till eller ser upp till spelar en avgörande roll. Med hänvisning till Brås intervjustudier framgår att många beskriver hur de närmast omärkligt kommit att bli en del av en kriminell miljö. Vägen in går i hög grad via umgänge med personer i den egna närheten, snarare än genom organiserad rekrytering, och processen uppfattas ofta som naturlig. Denna närhet kan bestå i att växa upp i ett område där kriminalitet är synlig i vardagen eller att umgås med personer med koppling till brottslighet.⁸²

Detta innebär att det ofta är svårt att identifiera en exakt tidpunkt för inträdet i kriminalitet, eftersom det rör sig om ett utdraget och successivt förlopp. Unga kan gradvis glida in i kriminalitet som en följd av sin uppväxtmiljö, där kriminella aktörer har ett påtagligt inflytande. Särskilt betydelsefull är närheten till kriminella vänner och äldre, mer etablerade aktörer, vilka fungerar som förebilder och påverkar de ungas handlingsmönster. Det förekommer även att unga själva söker sig till de kriminella grupperingar som är synliga i deras närområde, vilket visar att även indirekta och informella processer kan bidra till att unga dras in i kriminalitet.⁸³

Utredningen visar vidare att ungas roller i de kriminella nätverken är varierande och att involveringen ofta inleds i tidig ålder. Barn kan utnyttjas för enklare uppgifter, som att agera utkik eller transportera illegala varor, samtidigt som äldre aktörer successivt introducerar dem i den kriminella verksamheten genom att förmedla kunskap och normer.⁸⁴ Med tiden kan unga tilldelas mer centrala och riskfyllda uppgifter.

Narkotikaförsäljning utgör en vanlig ingång, där unga ibland lockas in i verksamheten och därefter försätts i skuld, vilket skapar ett beroendeförhållande som försvårar ett utträde. Minderåriga anses dessutom vara särskilt attraktiva för sådana uppgifter eftersom de riskerar lindrigare rättsliga konsekvenser och ofta accepterar lägre ersättning. Därtill utnyttjas unga för uppgifter som att bära eller förvara vapen, delvis eftersom de inte kontrolleras i samma utsträckning som mer etablerade kriminella. Därigenom socialiseras de successivt in i en våldspräglad miljö, där de kan involveras i allvarliga brott såsom rån, skjutningar och sprängningar. Det är vanligt att våldsuppdrag delegeras till personer längre ned i hierarkin, vilket i praktiken ofta innebär att unga

⁸¹ SOU 2021:68 s. 89 f.

⁸² SOU 2021:68 s. 90; Brå (2019) s. 6 och s. 27 ff.

⁸³ SOU 2021:68 s. 91.

⁸⁴ SOU 2021:68 s. 93 f.

utför dessa handlingar. Sådana uppdrag kan även förmedlas via krypterade kommunikationstjänster, exempelvis Encrochat.⁸⁵

3.2 Straffbestämmelsens syfte

Mot bakgrund av den beskrivna problembilden ansågs det föreligga en påtaglig risk för en återväxt av kriminella miljöer samt framväxten av en ny generation unga som socialiseras in i allvarlig brottslighet. En sådan utveckling är skadlig på samhällsnivå och innebär betydande risker för såväl brottsoffer som de unga personer som involveras i brottsligheten, eftersom detta kan medföra en rad negativa konsekvenser för deras framtida livsförhållanden. Situationen möjliggör dessutom för äldre kriminella att i stor utsträckning minimera sina egna risker och generera ekonomiska vinster genom att utnyttja ungas delaktighet i brottslig verksamhet.⁸⁶

Dessutom konstaterades under utredningsarbetet att det saknades en särskild straffbestämmelse som direkt skyddar det allmänna intresset av att unga inte dras in i kriminalitet. Befintliga bestämmelser, såsom människohandel och olaga tvång, ansågs ge ett begränsat skydd och möjligheterna att lagföra den som involverade unga var i praktiken ofta begränsade till ansvar för enskilda brott, typiskt sett genom tillämpning av de osjälvständiga brottsformerna, som anstiftan eller medhjälp. Detta bedömdes inte vara en tillfredsställande ordning med hänsyn till problemets omfattning och allvar. Därav förelåg ett behov av att tydligt markera samhällets avståndstagande från att unga involveras i brottslighet samt att stärka det straffrättsliga skyddet på området.⁸⁷

Detta resulterade i införandet av 16 kap. 5 a § BrB, vars övergripande syfte är att motverka att unga personer involveras i kriminalitet, innefattande även att förhindra och begränsa nyrekrytering till kriminella nätverk. Bestämmelsen syftar vidare till att möjliggöra lagföring av personer som på olika sätt bidrar till att unga dras in i kriminalitet och att därigenom markera en sträng syn på sådana beteenden.⁸⁸

Skyddsintresset bakom bestämmelsen är i första hand det allmännas intresse av att förhindra att unga involveras i kriminalitet, snarare än att skydda den enskilde i egenskap av brottsoffer. Trots detta kan bestämmelsen indirekt bidra till att skydda unga från de negativa konsekvenser som följer av ett inträde i kriminalitet.⁸⁹ Att skyddsintresset främst är samhälleligt kommer även till uttryck genom bestämmelsens systematiska placering i 16 kap. BrB, som avser brott mot allmän ordning.⁹⁰

⁸⁵ SOU 2021:68 s. 93 ff.

⁸⁶ Prop. 2022/23:53 s. 79

⁸⁷ Prop. 2022/23:53 s. 79 f.

⁸⁸ Prop. 2022/23:53 s. 82 och s. 137.

⁸⁹ Prop. 2022/23:53 s. 82.

⁹⁰ Prop. 2022/23:53 s. 87.

Slutligen bör införandet av 16 kap. 5 a § BrB förstås mot bakgrund av det övergripande syftet med den utredning som föregick lagstiftningen. Utredningen syftade till att säkerställa att det straffrättsliga regelverket är effektivt och på ett adekvat sätt återspeglar allvaret i brottslighet med koppling till kriminella nätverk.⁹¹ Detta utvecklades vidare i propositionen, där det framhålls att regelverket ska vara effektivt, ändamålsenligt och kunna få genomslag i förhållande till den centrala problembilden. I detta sammanhang lyfts straffrätten fram som ett centralt instrument för att begränsa kriminella nätverks inflytande och stärka tryggheten i samhället. Mot denna bakgrund ansågs det särskilt angeläget att lagstiftningen utformas på ett träffsäkert sätt och i tillräcklig grad återspeglar brottslighetens allvar, så att den effektivt kan bidra till att motverka brott som begås inom ramen för kriminella nätverk.⁹²

3.3 Utformningen av straffbestämmelsen

Som tidigare konstaterats identifierade gängbrottsutredningen ett behov av en särskild straffbestämmelse som tar sikte på involvering av unga i brottslig verksamhet. Behovet grundade sig såväl i den aktuella problembilden som i brister i den då gällande lagstiftningen. Detta föranledde införandet av 16 kap. 5 a § BrB, med följande lydelse:

Den som för brott eller brottslig verksamhet anlitar, betalar, instruerar eller överlämnar egendom till någon som inte har fyllt arton år och därigenom, eller på annat liknande sätt, involverar honom eller henne i brottet eller den brottsliga verksamheten, döms för involverande av en underårig i brottslighet till fängelse i högst fyra år. Detta gäller även om den som begår en sådan gärning inte haft uppsåt till men varit oaktsam beträffande omständigheten att den andra personen inte fyllt arton år.

Om involverandet med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som har begått gärningen och den andra personen, eller annars är uppenbart mindre allvarligt, ska inte dömas till ansvar.

Motiven bakom bestämmelsens utformning kan huvudsakligen hänföras till ett antal centrala överväganden. För det första ansågs det inte ändamålsenligt att knyta straffansvaret till en aktiv eller formellt avgränsad rekryteringshandling, eftersom en sådan konstruktion inte ansågs spegla den faktiska problembilden. Rekrytering till kriminella nätverk bedömdes i stället ofta ske successivt och utan tydliga gränser, särskilt inom löst sammansatta nätverk med anknytning till utsatta områden. Rekryteringsprocessen bör snarare förstås som ett resultat av en kombination av individuella riskfaktorer hos den unge och en närhet till kriminalitet i den egna sociala miljön, exempelvis genom vänner, anhöriga eller andra kriminella förebilder. Det betonades vidare att det i

⁹¹ SOU 2021:68 s. 18.

⁹² Prop. 2022/23:53 s. 32 f.

praktiken ofta är svårt att fastställa när ett inträde i brottslig verksamhet har skett och genom vilka konkreta förfaranden detta har gått till. Mot denna bakgrund bedömdes det som mer ändamålsenligt att låta lagstiftningen ta sikte på de handlingar och åtgärder som bidrar till att unga dras in i brottslighet, snarare än att försöka identifiera och bevisa ett specifikt rekryteringsögonblick.⁹³

Regeringen framhöll vidare att behovet av att motverka att unga involveras i brottslighet inte fullt ut kunde tillgodoses genom den befintliga lagstiftningen. Det bedömdes därför som angeläget att den nya straffbestämmelsen inte gjordes beroende av att förutsättningarna för ansvar enligt reglerna om medverkan eller andra osjälvständiga brottsformer var uppfyllda. Dessa bestämmelser förutsätter en koppling till ett konkret brott och skyddar därmed det intresse som är knutet till just det brottet, vilket innebär att det måste styrkas en faktisk delaktighet i en specifik brottslig gärning. Ur ett effektivitetsperspektiv ansågs det vidare inte ändamålsenligt att uppställa ett krav på att den unge ska ha utnyttjats på det sätt som förutsätts i bestämmelsen om människoexploatering, även om sådana inslag i praktiken ofta förekommer. Unga kan nämligen dras in i brottslighet även utan att ha varit föremål för ett sådant utnyttjande. Även i sådana fall finns ett allmänt intresse av att motverka att unga involveras i brottslig verksamhet.⁹⁴

Straffansvaret bör därför i stället ta sikte på den som genom olika former av handlande bidrar till att unga dras in i kriminalitet, varvid straffvärdet ska bestämmas med utgångspunkt i detta handlande. Mot denna bakgrund ansågs det inte heller lämpligt att uppställa något krav på att den unge involveras i brottslighet mot sin vilja, eftersom detta ofta inte behövde vara fallet. Skyddsintresset ansågs i stället i första hand avse samhällets intresse av att unga inte dras in i kriminalitet, snarare än den enskildes intresse av att inte bli involverad.⁹⁵

I remissbehandlingen lyftes även ytterligare aspekter av betydelse för bestämmelsens utformning. Av samtliga remissinstanser var det endast Helsingborgs kommun som särskilt uppmärksammade digitaliseringens betydelse. Kommunen framhöll vikten av att bestämmelsen ges en sådan utformning att den förblir tillämpbar även i takt med att brottsmetoder utvecklas. Detta synsätt grundades i insikten att kriminella aktörer kontinuerligt identifierar och utnyttjar nya sårbarheter i samhället för att skaffa sig makt och ekonomiska fördelar. Av denna anledning betonades behovet av en framåtblickande reglering som inte enbart tar sikte på redan etablerade tillvägagångssätt, utan även kan möta framtida utvecklingar, i syfte att undvika att lagstiftningen snabbt blir inaktuell.⁹⁶

⁹³ Prop. 2022/23:53 s. 82; SOU 2021:68 s. 246 ff. och s. 261.

⁹⁴ Prop. 2022/23:53 s. 82; SOU 2021:68 s. 261.

⁹⁵ Prop. 2022/23:53 s. 82; SOU 2021:68 s. 261.

⁹⁶ Remissyttrande från Helsingborgs kommun s. 2.

3.3.1 Involveringsrekvisiten

Utredningen framhåller alltså att inträdet i kriminella miljöer ofta sker gradvis och informellt, utan någon tydligt avgränsad rekryteringsakt som kan identifieras eller bevisas. Av denna anledning eftersträvade regeringen en straffbestämmelse som inte enbart tar sikte på formell rekrytering, utan även omfattar mer generella förfaranden genom vilka unga dras in i brottslighet som kontrolleras av någon annan. Det kan röra sig om en rad olika handlingar och åtgärder som sammantaget leder till att unga involveras i kriminalitet. Vid utformningen av 16 kap. 5 a § BrB kom fokus därför att förskjutas från den formella rekryteringsakten till de konkreta handlingsmönster genom vilka unga i praktiken förs in i brottslighet. Bestämmelsen utformades följaktligen så att tillvägagångssätten att anlita, betala, instruera eller överlämna egendom, liksom andra jämförbara handlingssätt, anges som exempel på vad som kan utgöra sådana implicita rekryteringsformer.⁹⁷

Det första handlingsrekvisitet, att anlita, innebär att den unge tas i anspråk för att utföra en uppgift, exempelvis genom att beordras eller följa en uppmaning att utföra en handling som har betydelse för genomförandet av ett brott, såsom att agera vakt vid ett rån. Det andra handlingsrekvisitet, att betala, avser situationer där den unge erhåller ersättning, i form av pengar eller föremål, för att utföra en tjänst med koppling till brottslig verksamhet. Som exempel kan nämnas att den unge får betalt för att sälja narkotika. Det tredje handlingsrekvisitet, att instruera, innebär att även den som lämnar instruktioner i syfte att möjliggöra eller underlätta brott eller brottslig verksamhet omfattas. Därmed inkluderas anvisningar och direktiv till den unge som avser dennes agerande i brottsligt hänseende. Det fjärde handlingsrekvisitet, att överlämna egendom, avser att en ung person förses med eller tillhandahålls föremål som är avsedda att användas i brott eller brottslig verksamhet. Det kan röra sig om ett vapen som ska förvaras eller transporteras för någon annans räkning, en mobiltelefon särskilt avsedd för narkotikaförsäljning eller stöldgods som överlämnas för vidareförsäljning.⁹⁸

Straffansvar kan även aktualiseras för den som på andra, likartade sätt bidrar till att en ung person involveras i brott eller brottslig verksamhet. Bestämmelsen omfattar således fler handlingssätt än de som uttryckligen anges. Ett erbjudande om ersättning kan i praktiken likställas med en faktisk betalning, eftersom det kan få samma effekt. Det kan även handla om att utlova andra förmåner, att gå i god för någon eller att på olika sätt påverka den unge att agera på ett sätt som främjar genomförandet av ett brott. För att säkerställa en tillräckligt bred tillämpning ansågs det nödvändigt att även sådana alternativa tillvägagångssätt omfattas av straffansvar. Regleringen begränsas därmed inte till vissa särskilt angivna handlingsformer.⁹⁹

⁹⁷ Prop. 2022/23:53 s. 82.

⁹⁸ Prop. 2022/23:53 s. 83 och s. 144; SOU 2021:68 s. 261 f.

⁹⁹ Prop. 2022/23:53 s. 83 och s. 144 f.

Bestämmelsen kan även aktualiseras vid underlåtenhet, vilket normalt förutsätter att gärningspersonen befinner sig i en så kallad garantställning. Ansvar kan emellertid i vissa fall aktualiseras även utan en sådan ställning. Den som accepterar att en person under 18 år deltar i brott eller brottslig verksamhet som han eller hon själv är delaktig i kan därmed, beroende på omständigheterna, anses ha involverat den unge, varvid accepterandet kan likställas med ett aktivt handlande.¹⁰⁰

Att en ung person frivilligt, och i vissa fall även på eget initiativ, engagerar sig i brottslighet utesluter inte att den som har bidragit till detta kan hållas ansvarig. Avgörande är i stället om någon genom sitt agerande har medverkat till att den unge drogs in i den brottsliga verksamheten. Det krävs därmed inte att involveringen har skett genom påtryckningar såsom tvång, vilseledande eller övertalning, även om sådana förfaranden också omfattas av bestämmelsen.¹⁰¹

Bestämmelsen har även utformats för att kunna träffa involvering i flera led inom kriminella strukturer. Ofta är det personer i ledande positioner som drar störst nytta av att unga involveras i brottslighet, samtidigt som de själva håller sig i bakgrunden för att undvika att bli upptäckta. Mot denna bakgrund har regleringen utformats så att även dessa aktörer kan omfattas av straffansvar. Ansvar kan således aktualiseras även när ledande personer inte ger direkta instruktioner till den unge. Genom att organisera och upprätthålla en verksamhet där unga används, och genom att acceptera detta, anses de bidra till involveringen. Ett sådant accepterande kan därmed omfattas av bestämmelsen. Genom att bestämmelsen inte begränsas till vissa uttryckligen angivna handlingssätt, utan även omfattar involvering som sker på "annat liknande sätt", ges den en bred räckvidd. Detta möjliggör att ansvar kan utkrävas på flera nivåer inom en kriminell organisation, från dem som direkt engagerar unga till dem som på ett mer övergripande plan organiserar eller godtar verksamheten.¹⁰²

3.3.2 Rekvisitet brott eller brottslig verksamhet

Bestämmelsen uppställer ett krav på att involverandet ska ske inom ramen för brott eller brottslig verksamhet. Vid utformningen av bestämmelsen ansågs det inte nödvändigt att knyta ansvaret till en konkret brottslig gärning eller till en viss typ av brott, även om bestämmelsen är tillämplig i sådana situationer. I stället bedömdes det vara tillräckligt att den unge hade involverats i vad som ryms inom begreppet brottslig verksamhet. Enligt regeringen innebär detta ett krav på att det som den unge involveras i, åtminstone ur ett övergripande perspektiv, ska vara av brottslig karaktär.¹⁰³

¹⁰⁰ Prop. 2022/23:53 s. 83.

¹⁰¹ Prop. 2022/23:53 s. 83.

¹⁰² Prop. 2022/23:53 s. 83 f.

¹⁰³ Prop. 2022/23:53 s. 84; SOU 2021:68 s. 262 f.

Användningen av begreppet brottslig verksamhet mötte dock viss kritik. Lagrådet efterfrågade en tydligare precisering av begreppets innebörd och framhöll särskilt oklarheten kring om involvering kan anses föreligga redan vid utförandet av vardagliga ärenden åt ett kriminellt nätverk, eller om det bör krävas att involveringen avser handlingar som i sig utgör brott.¹⁰⁴

Det uppställdes dock inte något krav på att den uppgift som den unge utför i sig ska vara brottslig. Straffansvar för den som involverar den unge utesluts således inte av att den unge saknar full insikt i den brottsliga verksamheten. I förarbetena anges situationer där en ung person instrueras att hålla vakt utan att känna till det bakomliggande syftet. Om uppgiften har en koppling till brottslig verksamhet, exempelvis att vakthållningen sker i anslutning till narkotikahantering, kan ett straffbart involverande ändå föreligga. Det är dock inte tillräckligt att en ung person utför vilka uppgifter som helst på uppdrag av kriminella aktörer; det krävs att uppgifterna har en faktisk anknytning till brottslighet.¹⁰⁵ Mot denna bakgrund inträder fullbordanspunkten redan när den unge accepterar att anlitas eller erhålla ersättning för deltagande i brottslig verksamhet, utan att det krävs att något brott faktiskt har begåtts.¹⁰⁶

Bestämmelsen avgränsades inte heller till brottslighet av ett visst slag eller till verksamhet av viss omfattning eller inriktning. Eftersom brottsligheten i kriminella miljöer är varierad ansågs en sådan begränsning inte lämplig. Utgångspunkten var i stället att involvering av unga i kriminalitet är klandervärd oavsett sammanhang.¹⁰⁷ Kritik framfördes dock från bland annat Hovrätten för Västra Sverige, som ansåg att bestämmelsen riskerade att bli svår att tillämpa när den brottsliga verksamheten inte knyts till ett konkret brott.¹⁰⁸ Regeringen vidhöll däremot att den valda utformningen var mer ändamålsenlig och effektiv. Genom att inte binda ansvaret till ett specifikt brott möjliggörs att bevisningen kan föras utifrån ett bredare perspektiv än vid traditionella medverkansbedömningar. Det krävs därmed inte att gärningspersonen har kännedom om vilket konkret brott den unge ska utföra, utan det är tillräckligt att uppsåtet omfattar att åtgärden avser brottslig verksamhet i allmänhet.¹⁰⁹

För ansvar förutsätts vidare att den unges medverkan avser en brottslighet som någon annan i huvudsak står bakom. I annat fall kan involveringen inte anses ha skett genom gärningspersonens handlande. Det saknar dock betydelse om gärningspersonen själv har en ledande roll i verksamheten. Även den som agerar på uppdrag av någon annan, exempelvis genom att

¹⁰⁴ Prop. 2022/23:53 s. 198 bilaga 5.

¹⁰⁵ Prop. 2022/23:53 s. 84.

¹⁰⁶ Prop. 2022/23:53 s. 85 och 145; SOU 2021:68 s. 264.

¹⁰⁷ Prop. 2022/23:53 s. 84 f.; SOU 2021:68 s. 263.

¹⁰⁸ Remissyttrande från Hovrätten för västra Sverige s. 6.

¹⁰⁹ Prop. 2022/23:53 s. 85; SOU 2021:68 s. 263.

vidarebefordra instruktioner eller lämna uppdrag till en ung person, omfattas av straffansvaret.¹¹⁰

3.3.3 Subjektiv täckning

För straffansvar krävs som vanligt att samtliga objektiva rekvisit, med undantag för den unges ålder, omfattas av gärningspersonens uppsåt. Samtliga uppsåtsformer är tillämpliga. Beträffande den unges ålder följer det av bestämmelsens första stycke andra mening att det är tillräckligt med oaktsamhet i förhållande till denna omständighet.¹¹¹

Ett motsvarande avsteg från uppsåtskravet avseende ålder återfinns även i andra straffbestämmelser, såsom vid människoexploatering. Till skillnad från dessa regleringar, där den unge typiskt sett betraktas som brottsoffer, tar den aktuella bestämmelsen främst sikte på samhällets intresse av att motverka att unga involveras i brottslighet. Trots denna skillnad framstår det som angeläget att gärningspersonen inte ska kunna undgå ansvar genom att åberopa bristande kännedom om den unges verkliga ålder. En sådan ordning skulle riskera att underminera bestämmelsens effektivitet, inte minst eftersom det ofta är förenat med betydande svårigheter att motbevisa en sådan invändning.¹¹²

Regleringen innebär att en allmän oaktsamhetsbedömning ska göras av vad gärningspersonen har insett, misstänkt eller bort misstänka beträffande den unges ålder. Vid denna bedömning ska samtliga iakttagbara omständigheter beaktas. Eftersom åldern utgör ett objektiva brottsrekvisit som ska vara täckt av uppsåt eller oaktsamhet vid gärningstillfället, är det endast sådana omständigheter som förelåg vid denna tidpunkt som är relevanta.¹¹³

Någon kvalificerad form av oaktsamhet uppställs inte, såväl medveten som omedveten oaktsamhet omfattas. Medveten oaktsamhet föreligger typiskt sett om gärningspersonen har misstänkt att den unge var under 18 år, eller varit tveksam i denna fråga, och ändå underlåtit att vidta åtgärder för att klarlägga åldern. Omedveten oaktsamhet föreligger i stället när gärningspersonen inte haft någon faktisk misstanke, men där omständigheterna varit sådana att hen borde ha insett risken och därför vidtagit kontrollåtgärder. Sådana åtgärder kan bestå i att fråga den involverade personen om dennes ålder eller att begära att få ta del av en identitetshandling.¹¹⁴

3.3.4 Ansvarsfrihet

En ansvarsfrihetsregel har införts i det andra stycket av bestämmelsen, för fall där involverandet är uppenbart mindre allvarligt. Bakgrunden till denna regel

¹¹⁰ Prop. 2022/23:53 s. 85; SOU 2021:68 s. 264.

¹¹¹ Se Roos, Brottsbalken (1962:700) 16 kap. 5 a §, Lexino, 2025-01-01 (JUNO).

¹¹² Prop. 2022/23:53 s. 87.

¹¹³ Prop. 2022/23:53 s. 145 f.

¹¹⁴ Prop. 2022/23:53 s. 146; Se Bäcklund m.fl., Brottsbalken (2025-11-18, Version 2025A, JUNO) kommentaren till 16 kap. 5 a §.

är att bestämmelsens breda utformning annars riskerar att omfatta även situationer där en person under 18 år begår brott tillsammans med en jämnårig, och där gärningen framstår som ett resultat av ett gemensamt initiativ. Eftersom syftet med kriminaliseringen främst är att träffa mer tongivande aktörers involvering av unga i brottslighet, har det ansetts nödvändigt att införa en ansvarsfrihetsregel för att undvika att sådana icke avsedda fall omfattas. Det kan även uppkomma situationer där en person som nyligen fyllt 18 år begår brott tillsammans med någon som snart ska fylla 18 år. Mot bakgrund av att straffbestämmelsen är avsedd att ha ett brett tillämpningsområde bör det finnas ett visst utrymme att underlåta ansvar även i sådana fall.¹¹⁵

Ansvarsfriheten innebär att ansvar inte ska dömas ut om involverandet, med hänsyn till den ringa skillnaden i ålder eller utveckling mellan den som begått gärningen och den andra personen, eller annars, är uppenbart mindre allvarligt. Vid denna bedömning kan således åldersskillnaden mellan de inblandade beaktas. Även maktförhållandet mellan parterna samt i vilken utsträckning någon påverkan förekommit utgör relevanta omständigheter inom ramen för den helhetsbedömning som ska göras. Det bör dock framhållas att bestämmelsen är avsedd att tillämpas restriktivt.¹¹⁶

3.4 Straffrättsliga åtgärder som lösning på problematiken

Införandet av en ny straffbestämmelse har inte varit oproblematiskt. Lunds universitet har ifrågasatt utgångspunkterna för utredningen, särskilt med hänvisning till att uppdraget varit snävt utformat. Kritiken tar sikte på att straffrättsliga åtgärder redan från början förutsätts utgöra lösningen på de identifierade problemen.¹¹⁷ Utredningens uppdrag har nämligen begränsats till att överväga och föreslå förändringar i det straffrättsliga regelverket i syfte att stärka bekämpningen av brott i kriminella nätverk, med fokus på skärpta straff vid exempelvis kriminella uppgörelser, narkotikabrott och utnyttjande av unga. Syftet har varit att säkerställa att det straffrättsliga systemet är effektivt och speglar brottslighetens allvar.¹¹⁸ Mot denna utgångspunkt framhåller Lunds universitet att det saknas en analys av om straffrättsliga åtgärder faktiskt är lämpliga i förhållande till andra möjliga insatser. Detta gör det svårt att bedöma om de föreslagna kriminaliseringarna och straffskärpningarna är samhällsligt rationella, särskilt med hänsyn till att åtgärderna medför betydande kostnader.¹¹⁹

Enbart Kriminalvården beräknas få kostnadsökningar på cirka 800 miljoner kronor per år som en följd av längre strafftider. Denna summa omfattar dock

¹¹⁵ Prop. 2022/23:53 s. 86; SOU 2021:68 s. 265.

¹¹⁶ Prop. 2022/23:53 s. 146.

¹¹⁷ Remissyttrande från Lunds universitet s. 1.

¹¹⁸ SOU 2021:68 s. 18.

¹¹⁹ Remissyttrande från Lunds universitet s. 1.

samtliga lagändringar i utredningen. Kriminaliseringen av att involvera ungdomar i brottslighet utgör endast en del av dessa förändringar, och det framgår inte tydligt vilka specifika ekonomiska konsekvenser just denna kriminalisering kan förväntas medföra. Men i utredningen anges att de nya kriminaliseringarna sammantaget beräknas medföra kostnader om cirka 41,4 miljoner kronor. Regeringen framhåller att bestämmelsen sannolikt kommer att tillämpas på ett flertal gärningar och med en högre straffskala, vilket i sin tur förväntas medföra vissa kostnader.¹²⁰

Kritiken mot kriminaliseringen förstärks av att det finns en tydlig diskrepans mellan problembeskrivningen och den föreslagna lösningen. Utredningen pekar på att unga involveras i kriminalitet till följd av faktorer såsom skolmisslyckanden, bristande framtidstro, svag familjeanknytning, segregation, diskriminering och fattigdom. Rekryteringen beskrivs dessutom som en gradvis och ofta omärklig process, där unga successivt dras in i kriminella miljöer genom sociala relationer. Av problembilden framgår inte att bristande kriminalisering är en bidragande orsak, vilket talar för att andra typer av åtgärder ligger närmare till hands än ytterligare kriminalisering. Mot denna bakgrund ifrågasätts nyttan av de föreslagna straffrättsliga åtgärderna.¹²¹

Regeringen delar i viss mån uppfattningen att problematiken inte kan lösas enbart genom straffrättsliga insatser, utan kräver åtgärder på flera nivåer i samhället. Särskilt betonas behovet av insatser riktade mot de bakomliggande riskfaktorerna, exempelvis genom satsningar i skolan och åtgärder för att motverka utanförskap i utsatta områden. Regeringen framhåller dock att straffrätten utgör ett viktigt verktyg i arbetet mot kriminalitet, inte minst mot bakgrund av att det anses finnas brister i det nuvarande regelverket när det gäller att skydda unga från att involveras i brottslighet. För att den straffrättsliga lagstiftningen inte ska få en enbart symbolisk funktion understryks dock att det krävs tillräckliga resurser och kapacitet för att brott faktiskt ska kunna lagföras.¹²²

3.5 Straffbestämmelsens tillämpning i digitala rekryteringssituationer

I det följande undersöks hur bestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB tillämpas i underrättsavgöranden, särskilt i situationer där barn och unga involveras i brottslighet genom digitala miljöer. Inledningsvis görs en genomgång av ett rättsfall i syfte att illustrera de omständigheter som typiskt sett föreligger när involvering sker via digitala kontexter samt hur domstolen tillämpar bestämmelsen i en sådan situation. Därefter analyseras, med stöd av fler rättsfall, hur

¹²⁰ Prop. 2022/23:53 s. 132 ff.; SOU 2021:68 s. 469.

¹²¹ Remissyttrande från Lunds universitet s. 3.

¹²² Prop. 2022/23:53 s. 31 och s. 80; SOU 2021:68 s. 164.

bestämmelsen fungerar i en digital kontext och vilka utmaningar som aktualiseras i denna typ av mål.

3.5.1 Fallet om digital involvering av underåriga till brottslighet

I det aktuella rättsfallet prövas tillämpningen av bestämmelsen om involverande av underårig i brottslighet i en kontext präglad av organiserad våldsbrottslighet och digital kommunikation. Målet rör flera åtalpunkter där tre tilltalade, via sociala medier och krypterade applikationer, påstås ha involverat fyra underåriga i allvarlig brottslig verksamhet, bland annat genom att rekrytera, instruera och förmedla kontakter inför uppdrag som avsett sprängningar och mord. Bevisningen består huvudsakligen av digitalt material i form av chattkonversationer som säkrats från mobiltelefoner.¹²³

3.5.1.1 *Utredning och bedömning avseende NN1*

Vad gäller åtalet avseende NN1 är TT1 och TT2 åtalade för att ha involverat honom i brottslighet genom att anlita honom för att utföra en sprängning. Av utredningen framgår att NN1 tidigare träffat TT1 och då efterfrågat arbete, utan att något uppdrag kom till stånd. Vid ett senare tillfälle, när NN1 befann sig på rymmen från sin placering inom socialtjänsten och var i behov av pengar, tog han åter kontakt med TT1 och efterfrågade ett jobb. Utredningen visar vidare att TT1 därefter agerade som förmedlare genom att kontakta TT2 och fråga om han “behöver kids”, varefter TT1 vidarebefordrade NN1:s kontaktuppgifter. Kontakterna fortsatte därefter via den krypterade appen Signal, där NN1 tog kontakt med TT2 och uppgav att han kom från “Vargen”. TT2 kopplade då in en tredje part, “caprisun”, som gav NN1 ett konkret uppdrag att utföra en sprängning i Uppsala mot en ersättning om cirka 70 000 kr. Vem som använt kontot “caprisun” har inte kunnat fastställas. Den fortsatta kommunikationen visar att NN1 informerades om uppdraget och därefter återkopplade till TT1, som uppmanade honom att genomföra uppdraget. Samma dag som avresan skulle ske ångrade sig dock NN1 och kontaktade polisen.¹²⁴

Tingsrätten bedömde att de objektiva rekvisiten för brottet var uppfyllda. De tilltalade hade tagit kontakt med NN1 och förmedlat honom vidare till andra aktörer i ett kriminellt nätverk. NN1 hade därefter tilldelats ett konkret uppdrag att utföra en sprängning i Uppsala. De tilltalade hade dessutom uppmuntrat honom i att genomföra uppdraget, bland annat genom att framhålla ersättningen som attraktiv. Mot denna bakgrund ansåg tingsrätten att NN1 hade blivit anlitad för ett brottsuppdrag. När det gäller de subjektiva rekvisiten fann tingsrätten däremot att det inte var styrkt att TT1 och TT2 känt till att NN1 varit under 18 år eller att de varit oaktsamma i detta avseende. Tingsrätten framhöll att det visserligen talar emot de tilltalade att de i sin skriftväxling använt uttryck som “behöver du kids” och “skicka mer kids”, men att denna

¹²³ Se Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24.

¹²⁴ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 27 f.

bevisning är svag, eftersom begreppet “kids” inte nödvändigtvis avser personer under 18 år utan även kan användas som synonym för utförare. Även övriga omständigheter, såsom en bild på NN1 där hans ålder inte kan fastställas, användarnamnet “tjo05h” som indikerar att han är född 2005, samt att NN1 själv uppgett att han är 18 år, talade emot att de tilltalade haft insikt om hans verkliga ålder.¹²⁵

3.5.1.2 *Utredning och bedömning avseende NN3*

I åtalet rörande NN3 är TT1 och TT2 återigen åtalade för att ha involverat en underårig i brottslighet. I utredningen finns två centrala konversationer som ligger till grund för åtalet. Den första utgörs av en gruppchatt mellan TT1, NN3 och NN4. I denna framgår att TT1 uppmanar dem att meddela när de är redo att “köra”, varpå NN3 och NN4 svarar att de är redo och reser till Örebro för att träffa en kontaktperson. Det framkommer dock att denna person inte svarar, och TT1 uppmanar dem därefter att återvända.¹²⁶

Den andra konversationen äger rum mellan TT2 och NN3. Här diskuteras kommande uppdrag, och TT2 uppmanar NN3 att ligga lågt samtidigt som han antyder att ett uppdrag kan bli aktuellt inom kort. I konversationen berörs även ersättning, där NN3 nämner möjligheten att samla fler personer och refererar till ett belopp om 300 000 kr. Vidare framgår att NN3 senare uttrycker tveksamhet inför att genomföra uppdraget. I en ljudfil som ingår i utredningen försöker TT2 dock övertala honom att fullfölja planerna, bland annat genom att hänvisa till ekonomisk ersättning. Av utredningen framgår också att TT2:s kontakt med NN3 skett via Instagram och att de aldrig träffats fysiskt.¹²⁷

Tingsrätten frikände TT1, eftersom det planerade uppdraget aldrig konkretiserades eller ens kom att erbjudas NN3. Även om TT1 agerat som förmedlare och varit införstådd med syftet, ansåg tingsrätten att processen avbröts i ett tidigt skede, bland annat genom att TT1 uppmanade NN3 att återvända hem. Rekvisiten för att ha involverat en underårig ansågs därför inte uppfyllda. Beträffande TT2 fann tingsrätten däremot att kontakterna gav ett starkt stöd för att han dels anlitat NN3 för att utföra brottsliga handlingar, dels använt honom för att rekrytera ytterligare underåriga. Vidare hade TT2 försökt övertala NN3 att inte dra sig ur när denne uttryckt tveksamhet inför att utföra uppdraget. Åtalet mot TT2 ansågs därmed styrkt.¹²⁸

3.5.1.3 *Utredning och bedömning avseende NN4*

Beträffande NN4 är samtliga tre tilltalade åtalade för att ha involverat NN4 i brottslighet. Kommunikationen mellan TT2 och TT3 visar att de förberett mottagandet av unga personer för brottsliga uppdrag, där praktiska

¹²⁵ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 29 ff.

¹²⁶ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 33.

¹²⁷ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 34.

¹²⁸ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 35.

arrangemang såsom kläder, boende och transporter diskuterats. Vid en senare kontakt får TT2 via NN3 tillgång till kontaktuppgifter till NN4, en 11-årig pojke som benämns som "lillen", och tar därefter telefonkontakt med honom. Kort därefter uppger NN4 i en konversation med NN3 att han fått ett uppdrag att döda någon i Skåne, med planerad resa via Örebro där han ska hämta kläder hos TT3 inför gärningen samt erhålla en ersättning om cirka 150 000 kr. Den fortsatta kommunikationen visar att TT2 och TT3 organiserar de praktiska detaljerna kring resan, där NN4 ska hämta en väska och mötas upp vid ankomst. Samtidigt innehåller konversationerna mellan NN3 och NN4 diskussioner om hur gärningen ska utföras och uppmaningar om att fullfölja uppdraget utan att tveka. Av utredningen framgår även att TT2:s kontakt med NN4 uteslutande skett via sociala medier och att de aldrig träffats fysiskt.¹²⁹

Tingsrätten bedömde att det genom utredningen var styrkt att NN4 fått ett morduppdrag av TT2 i direkt anslutning till deras telefonsamtal. Bedömningen grundades särskilt på att innehållet i konversationerna mellan NN3 och NN4 stöddes av de samtidiga kontakterna mellan TT2 och TT3. Av kommunikationen framgick att NN4 skulle hämta kläder hos TT3 inför gärningen, vilket enligt NN4 själv var nödvändigt eftersom han inte kunde använda sina egna kläder vid utförandet av mordet. Mot bakgrund av NN4:s låga ålder, avsaknaden av tidigare kontakt med de tilltalade samt hur uppdraget organiserats fann tingsrätten att åtalet var styrkt. TT2 och TT3 dömdes därför för involverande av underårig i brottslighet, och ansågs i vart fall ha varit oakt samma i förhållande till att NN4 var under 18 år.¹³⁰ Det bör dock påpekas att TT3 frikändes i hovrätten. Skälet var att det förelåg brister i de aktuella instagramkonversationerna mellan TT2 och TT3, vilket innebar att det inte med tillräcklig säkerhet kunde fastställas att TT3 uppsåtligt och tillsammans och i samförstånd med andra försökte anstifta NN4 att utföra ett mord.¹³¹

Vad gäller TT1 fann tingsrätten att han visserligen haft kontakt med NN3 och NN4 och försökt förmedla kontakt med TT2, men att någon sådan kontakt inte etablerades. NN4 ansågs därför inte ha involverats i brottslighet vid detta tillfälle. Det framgick även att det var först senare som NN3 förmedlade NN4:s kontaktuppgifter till TT2. Eftersom det saknades bevisning för att TT1 deltagit i de aktuella konversationerna ogillades åtalet mot honom.¹³²

3.5.1.4 Utredning och bedömning avseende NN2

Slutligen har åklagaren väckt åtal mot TT1 och TT2 avseende involverandet av NN2. Det har i utredningen framkommit att NN2, som var 17 år, själv tog kontakt med TT1 och bland annat skrivit att han "hört att det finns rusher" och att han blivit hänvisad att ta kontakt. TT1 svarar att det rör sig om ett uppdrag med hög ersättning och frågar om NN2 vill "kliva på en jappning".

¹²⁹ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 36 f.

¹³⁰ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 37 ff.

¹³¹ Hovrätten för Västra Sverige, dom 2024-12-20 i mål B 6741-24 s. 1 ff.

¹³² Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 39.

När NN2 svarar jakande uppger TT1 att han ska ordna vidare kontakt. Därefter förmedlar TT1 kontaktuppgifter till TT2 via Signal och instruerar NN2 att ange att han är från ”Vargen”. Den fortsatta utredningen visar att TT2 därefter tar över kontakten och kommunicerar med en tredje part ”Dybala 21”, samt skapar ett trepartssamtal med NN2. TT2 vidarebefordrar även NN2:s kontaktuppgifter till den okända tredje parten och uppmanar den tredje parten att ordna bokningen.¹³³

Tingsrätten bedömer att utredningen ger en tydlig bild av en organiserad struktur där information om kriminella uppdrag, ”rusher”, på oklart sätt sprids bland potentiella utförare och där TT1 framstår som en etablerad kontaktpunkt för den som vill ta sådana uppdrag. När NN2 tar kontakt beskriver TT1 att det rör sig om ett morduppdrag med hög ersättning och vidareförmedlar därefter omgående kontakten till TT2, som har kopplingar vidare upp i nätverket. I samband med detta instrueras NN2 att ange att han är ”från Vargen”, vilket enligt tingsrätten tyder på att flera led i kedjan är involverade och har ett ekonomiskt intresse i uppdraget. TT2 tar därefter över och kontrollerar NN2:s inställning innan han kopplar in en tredje part ”Dybala 21”. Tingsrätten framhåller att detta tillvägagångssätt överensstämmer med hur rekryteringen av NN1 tidigare gått till, där TT1 fungerat som ingång, TT2 som mellanled och ytterligare aktörer som slutliga uppdragsgivare. Mot denna bakgrund fann tingsrätten att det var styrkt att TT1 och TT2 involverat NN2 i brottslig verksamhet, samt att de i vart fall varit oaktsamma i förhållande till att NN2 var under 18 år.¹³⁴

3.5.2 Straffbestämmelsen omfattar digital rekrytering

Trots att den digitala dimensionen av involverande av barn och unga inte uttryckligen behandlas i förarbetena, framstår det som tydligt att bestämmelsen är tillämplig även när involverandet sker genom digitala miljöer. Av de undersökta avgörandena, såväl det ovan behandlade rättsfallet som ytterligare avgöranden, framgår det att de handlingsrekvisit som anges i 16 kap. 5 a § BrB, såsom att anlita, instruera eller betala, kan aktualiseras även när kommunikationen uteslutande sker digitalt.¹³⁵ Bestämmelsen framstår därmed som teknikneutral, det saknar i princip betydelse om involverandet sker genom fysisk kontakt eller via chattkommunikation.

Vidare framgår av det nyss behandlade rättsfallet att straffansvaret inte är begränsat till personer som har kännedom om vilket konkret brott som ska utföras, utan även omfattar dem som vidarebefordrar instruktioner. Detta är särskilt relevant i digitala miljöer, eftersom organiserade kriminella nätverk ofta är uppbyggda i hierarkiska strukturer. I sådana sammanhang saknar möjliggöraren eller rekryteraren inte sällan full insyn i det konkreta brott som den unge ska delta i, och kan även ha en svag eller indirekt koppling till

¹³³ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 40 f.

¹³⁴ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24 s. 41 f.

¹³⁵ Se Södertäljes tingsrätt, dom 2025-07-22 i mål B 1342-25.

uppdragsgivaren. Av denna anledning framstår det som en styrka att straffbestämmelsen är utformad så att den även fångar upp dessa situationer.

Det nyss behandlade rättsfallet visar även att det förekommer att unga själva söker sig till deltagande i brottslighet, utan att detta befriar gärningspersonen från straffansvar. Eftersom brottsliga uppdrag i digitala miljöer kan annonseras och spridas på ett lättillgängligt sätt för barn och unga, framstår det som särskilt betydelsefullt att straffbestämmelsen även omfattar dessa situationer, för att motverka att digitala plattformar utnyttjas som rekryteringskanaler till brottslighet.

3.5.3 Svårigheter att utkräva ansvar i digitala rekryteringskedjor

Av underrättsavgöranden kan utläsas att tillämpningen av 16 kap. 5 a § BrB i huvudsak träffar de aktörer som har direkt kontakt med den unge, exempelvis rekryterare eller personer som tillhandahåller resurser. Däremot framstår det som betydligt svårare att utkräva ansvar av personer högre upp i den kriminella strukturen.¹³⁶ Detta är särskilt anmärkningsvärt mot bakgrund av att bestämmelsen syftar till att möjliggöra ansvar även vid involvering som sker i flera led inom kriminella strukturer.¹³⁷

I rättsfallet ovan framträder de hierarkiska strukturerna i kriminella nätverk tydligt. Det förekommer en första kontaktperson som antingen aktivt söker upp eller tar emot förfrågningar från barn och ungdomar. Denne rekryterare vidarebefordrar därefter kontaktuppgifter till en annan kriminell aktör, sannolikt högre upp i hierarkin, som i sin tur har koppling till beställare ännu högre upp i nätverket. Ett centralt problem är att dessa beställare ofta undgår lagföring. De individer som döljer sig bakom olika alias förekommer visserligen i utredningen, men är inte åtalade i målet. Denna problematik är inte unik för det aktuella fallet, utan gör sig även gällande i andra rättsfall.¹³⁸

Detta kan förklaras av att involveringen ofta sker i flera led, där kommunikationen förmedlas via mellanled och bakomliggande aktörer kan upprätthålla anonymitet, särskilt i digitala miljöer. Denna struktur innebär att kopplingen mellan den högre aktören och den unge blir svår att bevisa, vilket i praktiken begränsar bestämmelsens tillämpningsområde. Bestämmelsen framstår därmed som mest effektiv i förhållande till aktörer som haft en mer direkt kontakt med den underårige. Det kan således konstateras att 16 kap. 5 a § BrB i praktiken inte fullt ut uppnår sitt avsedda ändamål.

¹³⁶ Värmlands tingsrätt, dom 2024-10-29 i mål B 61-24; Sundsvalls tingsrätt, dom 2024-01-06 i mål B 1846–23 m.fl.; Södertäljes tingsrätt, dom 2025-07-22 i mål B 1342–25.

¹³⁷ Se kapitel 3.3.1.

¹³⁸ Sundsvalls tingsrätt, dom 2024-01-06 i mål B 1846–23 m.fl.; Svea hovrätt, dom 2025-09-22 i mål B 11802–25; Södertäljes tingsrätt, dom 2025-07-22 i mål B 1342–25.

Det bör dock framhållas att denna begränsning kan bero på bevissvårigheter snarare än på en brist i själva straffbestämmelsens utformning. Att aktörer högre upp i hierarkin inte lagförs kan således i många fall förklaras av att tillräcklig bevisning saknas för att väcka åtal. Med det sagt utgör denna ansvarsförskjutning, där de mer exponerade mellanleden lagförs medan mer centrala aktörer undgår ansvar, ett återkommande kännetecken vid digital rekrytering.

3.5.4 Digitala bevissvårigheter

När rekrytering och involvering sker via digitala miljöer blir bevisningen i hög grad beroende av möjligheten att få tillgång till och analysera krypterad kommunikation. Tillgång till effektiva utredningsverktyg framstår därför som särskilt central för att bestämmelsen inte ska förlora sin praktiska betydelse i dessa situationer, något som även har uppmärksammats av regeringen.¹³⁹ I det ovan nämnda rättsfallet friades en av de tilltalade i hovrätten på grund av brister i de aktuella instagramkonversationerna, vilket innebar att det inte kunde fastställas att han varit införstådd med att det rörde sig om ett mord-uppdrag. I ett annat rättsfall har chattkonversationer inte kunnat återskapas fullt ut, eftersom den tilltalades kommunikation endast delvis gick att rekonstruera. Trots detta kunde tingsrätten, med stöd av övrig bevisning, döma för involverande av underårig i brottslighet.¹⁴⁰ Sammantaget framgår dock att möjligheten att säkra och tolka digital kommunikation ofta är avgörande, om sådan bevisning inte kan tas fram riskerar bestämmelsen att få ett begränsat genomslag vid digital rekrytering.

En ytterligare bedömningssvårighet som aktualiseras vid digitalt involverande av unga i brottslighet rör de subjektiva rekvisiten, särskilt i fråga om gärningspersonens insikt om den unges ålder. I det ovan behandlade rättsfallet är de objektiva rekvisiten uppfyllda avseende involverandet av NN1, men de subjektiva kraven anses inte vara styrkta. I det aktuella fallet hade NN1 uttryckligen uppgett att han var 18 år, och även övriga omständigheter gav visst stöd för denna uppgift, vilket ledde till att de tilltalade inte dömdes. Det kan här argumenteras för att en fysisk interaktion möjligen hade kunnat påverka bedömningen av åldersinsikt. När kontakten uteslutande sker digitalt saknas ofta sådana kompletterande omständigheter, vilket kan göra det svårare att styrka uppsåt eller oaktsamhet i förhållande till den unges ålder.

3.6 Delanalys

Införandet av straffbestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB syftar till att motverka att barn och unga involveras i kriminalitet. Mot denna bakgrund framstår det som anmärkningsvärt att den utredning som låg till grund för bestämmelsen i stort sett inte beaktade en av de centrala aspekterna av modern rekrytering, nämligen den digitala rekryteringsprocessen. Detta väcker frågor om

¹³⁹ Se kapitel 3.4.

¹⁴⁰ Södertäljes tingsrätt, dom 2025-07-22 i mål B 1342–25.

bestämmelsens faktiska effektivitet, särskilt eftersom en betydande drivkraft bakom ungas involvering i kriminalitet därmed inte behandlades.

Trots detta är 16 kap. 5 a § BrB utformad med ambitionen att på ett brett och flexibelt sätt fånga de processer genom vilka barn och unga involveras i kriminalitet. Den problembild som låg till grund för regleringen visar att rekrytering ofta sker successivt och utan tydligt avgränsade rekryteringsförfaranden. Detta återspeglas i lagstiftarens val att inte knyta straffansvaret till en formell rekryteringsakt, utan i stället till olika former av handlande som bidrar till att en underårig dras in i brottslig verksamhet. Utformningen innebär att även situationer där den unge till synes frivilligt söker sig till kriminalitet kan omfattas, förutsatt att någon genom sitt agerande har möjliggjort eller främjat involveringen. I detta avseende framstår bestämmelsen som väl anpassad till den problembild som identifierats i föregående kapitel, där rekrytering i digitala miljöer sällan sker genom enstaka och tydligt avgränsade handlingar, utan snarare genom gradvisa och ofta indirekta processer.

Domstolarnas avgöranden visar vidare att 16 kap. 5 a § BrB kan tillämpas när involverandet sker i digitala miljöer. Bestämmelsen är således inte begränsad till en fysisk kontext, utan omfattar även förfaranden där kommunikationen sker via sociala medier eller krypterade applikationer. Trots detta framträder vissa begränsningar i den praktiska tillämpningen. Analysen av rättsfallen visar att ansvar i huvudsak utkrävs av aktörer som befinner sig nära den unge, såsom rekryterare eller möjliggörare, medan personer högre upp i den kriminella strukturen i stor utsträckning undgår lagföring. Detta är särskilt problematiskt i ljuset av den struktur som beskrivs inom ramen för *violence as a service*, där brott organiseras genom flera led och centrala aktörer medvetet distanserar sig från den direkta kontakten med utföraren. Även om bestämmelsen i teorin är utformad för att kunna omfatta även dessa aktörer, begränsas dess genomslag i praktiken av bevissvårigheter och fragmenterade kommunikationskedjor.

Ytterligare svårigheter aktualiseras i fråga om bevisning i digitala miljöer. Som framgår av de analyserade rättsfallen kan användningen av alias i krypterade kommunikationstjänster, i kombination med fragmenterade chattkonversationer, ge upphov till osäkerheter i domstolens bedömningar. Även möjligheten att styrka de subjektiva rekvisiten påverkas, särskilt i fråga om gärningspersonens kännedom om den unges ålder. Till skillnad från situationer med fysisk kontakt, där visuella intryck typiskt sett begränsar utrymmet för invändningar om okunskap, framgår av de analyserade avgörandena att den digitala kontexten i större utsträckning möjliggör sådana invändningar.

Det kan således konstateras att bestämmelsen i sin nuvarande utformning är tillämplig även på rekrytering i digitala miljöer, om än med vissa begränsningar. Mot denna bakgrund kan det, i likhet med vad Lunds universitet har framhållit, ifrågasättas om straffrättsliga åtgärder utgör den mest effektiva

lösningen för att motverka att barn och unga involveras i brottslighet. Som universitetet påpekar föreligger en diskrepans mellan den problembeskrivning som identifierar olika riskfaktorer som orsaker till ungas involvering i kriminalitet och den straffrättsliga regleringen som svar på detta problem. En motsvarande diskrepans kan identifieras i förhållande till den digitala rekryteringsprocessen. Som framgått i föregående kapitel utgör exponering för kriminella livsstilar i digitala miljöer en central drivkraft bakom att unga själva söker sig till kriminalitet, samtidigt som dessa bakomliggande faktorer i stor utsträckning faller utanför straffbestämmelsens tillämpningsområde.

Detta innebär att straffbestämmelsen typiskt sett aktualiseras först i ett senare skede av rekryteringsprocessen, när den unge och gärningspersonen har etablerat någon form av kontakt och involveringen kommit till uttryck genom ett av de handlingssätt som omfattas av bestämmelsen. Vid denna tidpunkt kan den unges inträde i den kriminella miljön i praktiken redan ha påbörjats.

Sammantaget framstår bestämmelsen som tillämplig även vid digitalt involverande i brottslighet, men med ett begränsat praktiskt genomslag. Den breda utformningen möjliggör visserligen att även indirekta rekryteringsformer och situationer där unga själva söker sig till kriminalitet omfattas. Bestämmelsen aktualiseras dock typiskt sett först i ett senare skede, medan de tidigare faserna av digital påverkan i stor utsträckning faller utanför dess räckvidd. Därtill är möjligheterna att lagföra aktörer högre upp i den kriminella strukturen begränsade, vilket kan förklaras av digitala miljöers anonymitet och fragmenterade kommunikation. Bestämmelsen framstår därmed som ett användbart verktyg, men det är fortfarande osäkert i vilken utsträckning den faktiskt förmår förhindra rekrytering i digitala miljöer.

4 Straffrättsliga utgångspunkter och lagstiftningens effektivitet

Följande kapitel syftar till att analysera bestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB med utgångspunkt i de relativa straffideologierna om allmän- och individualprevention samt genom en uppdelning av effektivitetsbegreppet i normerande och verkställande aspekter. Inledningsvis redogörs för syftet med kriminalisering och de straffteoretiska utgångspunkter som förklarar vad straffet är avsett att uppnå, vilket skapar en förståelse för de verkningar lagstiftningen är avsedd att åstadkomma. Därefter delas effektivitetsbegreppet upp i en normerande och en verkställande dimension, i syfte att möjliggöra en analys av dels straffhotets beteendepåverkande funktion, dels bestämmelsens praktiska genomslag i rättstillämpningen. Avslutningsvis analyseras hur bestämmelsen förhåller sig till dessa straffteoretiska utgångspunkter samt vilka normerande och verkställande effekter som kan identifieras och i vilken utsträckning dessa kommer till uttryck.

4.1 Syftet med kriminalisering

Straffideologier, eller straffteorier, kan beskrivas som olika synsätt som behandlar frågan om varför straff utdöms och vilket syfte bestraffningen har. Traditionellt görs en åtskillnad mellan absoluta och relativa straffideologier. De absoluta straffideologierna, såsom vedergällning och försoning, innebär att straffet är berättigat i sig självt och har därmed en bakåtblickande karaktär, i den meningen att det knyts till det redan begångna brottet. De relativa straffteorierna, vilka traditionellt omfattar allmänprevention och individualprevention, utgår i stället från att straffet ska fylla en funktion eller uppnå ett visst syfte. De har därför en framåtblickande karaktär, där straffet motiveras av dess brottsförebyggande verkan.¹⁴¹

Vid en närmare analys av vilka straffideologier som präglar det svenska straffsystemet är det nödvändigt att skilja mellan straffrättens tre nivåer: kriminaliseringsnivån, domsnivån och verkställighetsnivån. På kriminaliseringsnivån dominerar allmänpreventiva överväganden. Såväl straffsystemets övergripande syfte som beslutet att kriminalisera vissa handlingar förutsätter en tilltro till straffets allmänpreventiva verkan, det vill säga att straffsystemet bidrar till att avhålla människor från att begå brott. Om en sådan tilltro saknas, och straff inte anses minska skadligt beteende eller bidra till att upprätthålla ett någorlunda anständigt samhälle, blir det svårt att rättfärdiga statens rätt att straffa. I en sådan situation riskerar straffsystemet att framstå som hänsynslöst och omoraliskt.¹⁴²

¹⁴¹ Jareborg och Zila (2022) s. 65; Asp m.fl. (2013) s. 30.

¹⁴² Asp m.fl. (2013) s. 31.

På domsnivån gör sig däremot vedergällningsprincipen gällande. Straffet måste här rättfärdigas utifrån vad den enskilde har gjort och kan anses förtjäna, vilket innebär att bedömningen tar sin utgångspunkt i den begångna gärningen och den skuld som kan läggas den tilltalade till last. På verkställighetsnivån förskjuts fokus återigen, då tyngdpunkten ligger på att straffet faktiskt ska genomföras, det vill säga att den dömda avtjänar sitt straff. Inom denna ram aktualiseras även individualpreventiva tankegångar, vilket innebär att verkställigheten bör utformas på ett sätt som motverkar återfall i brott och främjar den enskildes möjligheter att leva laglydigt.¹⁴³

4.2 Allmänprevention

Allmänprevention som straffrättsligt syfte innebär i grunden att bestraffning av brottsliga handlingar ska verka avhållande på andra samhällsmedlemmar, det vill säga allmänheten, från att begå brott. Hur denna påverkan antas ske kan variera, varför man brukar skilja mellan olika former av allmänprevention. En sådan form är allmänprevention genom avskräckning. Denna bygger på föreställningen att det i lagstiftningen uppställda straffhotet, i förening med insikten om att brott leder till påföljd, får människor att avstå från brottsliga handlingar. Straffhotet förutsätts därmed väga tyngre än de skäl som talar för att begå brott, vilket i sin tur bygger på antagandet att individer agerar rationellt och i eget intresse.¹⁴⁴

Den avskräckande effekten är emellertid inte oproblematisk. I praktiken begränsas dess genomslag av flera faktorer. Bristande kunskap om gällande regler innebär att straffhotet inte alltid når fram till individen. Därtill försvagas effekten när upptäcktsrisken är låg, vilket ofta är fallet vid vissa brottstyper, samt av att de polisiära resurserna är begränsade och inte möjliggör fullständig kontroll. Vidare förutsätter avskräckningsteorin att gärningspersonen agerar rationellt, överväger olika handlingsalternativ och beaktar de risker som är förknippade med dessa, något som inte alltid motsvarar hur människor faktiskt handlar.¹⁴⁵

Avhållandet från brott kan även förstås i termer av en annan form av allmänprevention, nämligen moral- och vanebildning. Genom lagstiftning och rättstillämpning ger staten uttryck för vilka handlingar som är förkastliga eller klandervärda. När en handling kriminaliseras signaleras att beteendet strider mot grundläggande normer och därför bör undvikas. Denna normförmedling bidrar till att forma individers värderingar, vilket kan leda till att handlingen uppfattas som moraliskt felaktig, oberoende av risken för straff. På så sätt sker en internalisering av normerna, varigenom lagen får en normskapande funktion. Denna process antas inte i första hand vara ett resultat av medvetna

¹⁴³ Asp m.fl. (2013) s. 31.

¹⁴⁴ Jareborg och Zila (2022) s. 76 ff.

¹⁴⁵ Asp m.fl. (2013) s. 34.

överväganden, utan snarare av en gradvis vanebildning, där individer successivt vänjer sig vid normerna och börjar följa dem utan närmare reflektion.¹⁴⁶

I ett demokratiskt samhälle framstår det mot denna bakgrund som problematiskt att låta allmänprevention enbart bygga på avskräckning, eftersom ett sådant synsätt förutsätter att medborgarna betraktas som potentiella lagöverträdare och att staten främst är inriktad på deras underkastelse. I stället har moral- och vanebildning kommit att tillmätas ökad betydelse. Denna form av allmänprevention innebär att straffsystemet bidrar till att stärka individens förmåga att självständigt leva och handla på ett socialt godtagbart sätt i enlighet med samhällets normer.¹⁴⁷

4.3 Individualprevention

Individualpreventiva teorier utgår från att straffets eller påföljdens främsta syfte är att avhålla den som har begått ett brott från att återfalla i brottslighet.¹⁴⁸ En påföljd fyller därmed en individualpreventiv funktion om den bidrar till att återanpassa den dömda till samhället och får honom eller henne att upphöra med sin brottsliga verksamhet. Till skillnad från lagstiftningsnivån, som i hög grad präglas av allmänpreventiva överväganden och syftar till att avhålla allmänheten från att begå brott, kännetecknas verkställighetsnivån av individualpreventiva hänsyn. Detta innebär att individualpreventiva överväganden får betydelse vid utformningen av påföljder, där fokus ligger på den enskilda individen och dennes framtida beteende.¹⁴⁹

Det individualpreventiva syftet kan realiseras på olika sätt, och lagöverträdare har traditionellt indelats i kategorier utifrån tre grundläggande idéer: avskräckning, förbättring och oskadliggörande, numera ofta benämnda som avskräckning, behandling och inkapacitering. Dessa idéer är centrala för hur bestraffning motiveras och utformas genom att de kopplar olika typer av lagöverträdare till generellt lämpliga påföljder. En sådan kategorisering är nödvändig för att göra straffsystemet hanterbart, eftersom det, trots individualpreventiva ambitioner, inte är möjligt att fullt ut individualisera varje påföljd.¹⁵⁰

Individuell avskräckning riktar sig mot tillfällighetsförbrytare, det vill säga personer som inte anses vara i behov av förbättring. För dessa antas ett straff kunna fungera som en varning som avhåller från fortsatt brottslighet. I praktiken är det dock svårt att avgöra vilken åtgärd som utgör en tillräcklig varning, vilket medför att domstolarna i stor utsträckning tillämpar standardiserade påföljder. Detta synsätt kommer till uttryck i den ursprungliga formen av villkorlig dom, där hotet om straff ansågs tillräckligt.¹⁵¹ Det saknas

¹⁴⁶ Jareborg och Zila (2022) s. 76 f.

¹⁴⁷ Jareborg och Zila (2022) s.77.

¹⁴⁸ Borgeke och Forsgren (2021) s. 36.

¹⁴⁹ Ågren (2025) s. 19.

¹⁵⁰ Jareborg och Zila (2022) s. 84 ff.

¹⁵¹ Jareborg och Zila (2022) s. 84 ff.

däremot empiriskt stöd för att straff generellt har en avskräckande effekt på individen. Det finns således inget som tyder på att människor upphör att begå brott enbart till följd av bestraffning. Forskningen pekar snarare i motsatt riktning, då mer ingripande eller frekventa straff kan försämra förutsättningarna för ett laglydigt liv.¹⁵²

Inkapacitering tar i dag främst sikte på fängelsestraff och innebär att lagöverträdaren hindras från att fortsätta begå brott under tiden frihetsberövandet består.¹⁵³ Ur ett inkapaciteringsperspektiv motiveras straffets längd av i vilken utsträckning den dömdes framtida brottslighet kan förhindras. Bedömningen grundar sig i den dömdes farlighet, det vill säga risken för återfall i brott och hur frekvent sådana återfall bedöms vara.¹⁵⁴ Huruvida en sådan strategi är rimlig beror dock på i vilken utsträckning det är möjligt att med tillräcklig säkerhet förutse den dömdes återfall i brott. Forskningen visar dock att sådana prognoser ofta är behäftade med betydande osäkerhet och i upp till omkring hälften av fallen blir bedömningen felaktig. Detta innebär att individer riskerar att frihetsberövas på felaktiga grunder, antingen genom att överskattas som återfallsbenägna eller underskattas trots faktisk återfallsrisk. Mot denna bakgrund framstår det som irrationellt och problematiskt att grunda ett påföljdsbestämningssystem på inkapaciteringsprincipen.¹⁵⁵

Den tredje individualpreventiva inriktningen är behandlingsideologin, enligt vilken straff bör ersättas med vård och behandling i syfte att angripa brottslighetens bakomliggande orsaker.¹⁵⁶ Brottslighet betraktas här som ett uttryck för en felaktig utveckling, ofta hänförlig till omständigheter utanför individens kontroll, som en svår uppväxt eller en skadlig miljö. Påföljden skulle därför anpassas efter lagöverträdarens behov och kunde bestå av medicinsk, psykiatrisk, psykologisk eller socialterapeutisk vård, där den senare syftar till grundläggande återanpassning till samhället genom exempelvis utbildning, arbete och stöd till ett normalt liv.¹⁵⁷ Detta gav upphov till ett differentierat påföljdssystem där behandlingsbara lagöverträdare hänvisades till kriminalvård i frihet, såsom skyddstillsyn, medan farliga och oförbätterliga förbrytare kunde frihetsberövas på obestämd tid, med frigivning beroende av när de ansågs vara ”botade” från sin brottslighet.¹⁵⁸

En central invändning mot behandlingsideologin är att behandling i straffrättsliga sammanhang ofta måste genomföras med tvång, samtidigt som forskning visar att tvångsvård sällan är effektiv. Det finns även stöd för att mindre ingripande sanktioner är mindre kriminogena än mer ingripande, och att fängelse inte är mer individualpreventivt effektivt än kriminalvård i frihet.

¹⁵² Borgeke och Forsgren (2021) s. 36.

¹⁵³ SOU 2021:68 s. 126 f.

¹⁵⁴ Jareborg och Zila (2022) s. 86 f.

¹⁵⁵ Borgeke och Forsgren (2021) s. 36.

¹⁵⁶ Borgeke och Forsgren (2021) s. 36.

¹⁵⁷ Jareborg och Zila (2022) s. 86 f.

¹⁵⁸ Aspelin (1999) s. 122 f.; Jareborg och Zila (2022) s. 89.

Detta innebär att behandlingsideologin riskerar att få en orättvis och kontra-produktiv effekt, eftersom de lagöverträdare som döms till fängelse ofta är de mest socialt utsatta, såsom personer med missbruk, psykisk ohälsa eller svaga levnadsvillkor, och därmed har störst behov av vård. Trots detta riskerar dessa individer, just på grund av sitt större behandlingsbehov, att åläggas strängare straff och därigenom fara mer illa än andra.¹⁵⁹

Jareborg och Zila menar att straffsystemet inte bör vara styrt av individualpreventiva överväganden. Eftersom det saknas tillförlitlig kunskap om hur den enskilde lagöverträdaren reagerar på olika typer av åtgärder, är det inte möjligt att med säkerhet förutse om han eller hon kommer att återfalla i brott. Ett sådant system riskerar därför att i praktiken bygga på gissningar och förhoppningar. De framhåller dock att många lagöverträdare är i behov av vård, hjälp och stöd, och att sådana insatser därför bör erbjudas. Avgörande är dock att vårdinriktade påföljder inte utformas med utgångspunkt i individuella prognoser, utan ges utan krav på att förhindra återfall i brott.¹⁶⁰

4.4 Effektivitetsprincipen

Vid nykriminalisering aktualiseras ett antal kriterier i form av straffrättsliga principer som bör vara uppfyllda för att en kriminalisering ska framstå som motiverad. Principerna är däremot inte absoluta eller rättsligt bindande i strikt mening, utan fungerar som vägledande ramar vid bedömningen av om ett visst beteende bör kriminaliseras. Det kan således förekomma situationer där en kriminalisering framstår som befogad trots att samtliga principer inte är fullt ut uppfyllda.¹⁶¹

En av de mest centrala principerna i detta sammanhang är effektivitetsprincipen, vilken aktualiseras såväl vid bedömningen av om en kriminalisering överhuvudtaget bör ske som vid utformningen av en straffbestämmelse. För att en kriminalisering ska anses befogad enligt principen krävs att en straffsanktion utgör ett effektivt medel för att motverka det oönskade beteendet.¹⁶² Synsättet tar sin utgångspunkt i att straffrätten är av repressiv karaktär och därför, i enlighet med principen om ultima ratio, bör tillgripas som en sista utväg. Det allmännas resurser för brottsbekämpning bör därför koncentreras till sådana förfaranden som medför påtaglig skada eller fara och som inte på ett tillfredsställande sätt kan motverkas genom andra åtgärder.¹⁶³

Effektivitet kan vidare, enligt doktrin, förstås som beroende av relationen mellan rättsnormer och mänskligt handlande. En straffbestämmelses förmåga att motverka ett oönskat beteende tar därmed inte enbart sikte på normernas innehåll, utan även på i vilken utsträckning de påverkar beteenden och får

¹⁵⁹ Jareborg och Zila (2022) s. 89.

¹⁶⁰ Jareborg och Zila (2022) s. 91 f.

¹⁶¹ SOU 2013:38 s. 20.

¹⁶² Prop. 1994/95:23 s. 55; SOU 2013:38 s. 19 f.

¹⁶³ Asp m.fl. (2013) s. 41 och s. 54; SOU 2013:38 s. 20.

genomslag i praktiken.¹⁶⁴ I detta avseende omfattar effektivitet såväl normernas beteendestyrande funktion som deras faktiska tillämpning, och kan mot denna bakgrund analytiskt delas in i en normerande respektive verkställande dimension.

4.4.1 Normerande effektivitet

En norm kan beskrivas som en regel vars syfte är att styra människors handlande genom att främja vissa handlingar och motverka andra.¹⁶⁵ Normer kan vidare skapas genom lagstiftning och praxis. Dessa normer benämns rättsnormer och skiljer sig från andra normer genom sin tillhörighet till rättssystemet. Rätten kan därmed betraktas som ett normsystem, där rättsnormerna fungerar som riktlinjer för medborgarna och möjliggör en bedömning av deras handlande som rättsenligt eller rättsstridigt.¹⁶⁶ Rättsnormer kan vidare förstås som svar på samhälleliga problem, eftersom de syftar till att reglera återkommande situationer i samhället. Medborgare följer i stor utsträckning dessa normer utan närmare reflektion, då de ofta blir en del av vardagligt beteende.¹⁶⁷

Mot denna bakgrund aktualiseras frågan om i vilken utsträckning rättsnormer också kan påverka människors handlande i praktiken. Den normerande dimensionen av effektivitet tar sikte på just denna fråga och avser rättsnormers förmåga att styra och påverka individers beteende. Den kan därmed användas för att analysera genomslaget av allmänpreventionen, vars centrala funktion är att genom kriminalisering och straffhot styra beteenden i en önskvärd riktning för att förhindra brottslighet.¹⁶⁸

Det är omdiskuterat i vilken utsträckning straffhotet, och därmed avskräckningseffekten, påverkar individers benägenhet att begå brott. Vissa studier, såsom den av Helland och Tabarrok, indikerar att straffhot kan ha en avskräckande verkan. I sin studie analyserar de Kaliforniens så kallade ”three strikes” lagstiftning, vilken innebär att straffet efter två tidigare domar skärps avsevärt och i vissa fall kan leda till livstids fängelse. Resultaten visar att denna lagstiftning är förenad med en minskning av antalet gripanden för grova brott med cirka 17–20 procent bland personer som redan har två ”strikes”.¹⁶⁹ Samtidigt framhåller annan forskning att det i stället är sannolikheten att bli upptäckt och gripen som utgör en mer konsekvent och effektiv avskräckningsfaktor än straffets stränghet.¹⁷⁰

Jareborg och Zila ansluter sig till denna senare förståelse och framhåller att straffhotets avskräckande effekt försvagas vid låg upptäcktsrisk. De konstaterar vidare att allmänheten ofta överskattar risken att bli upptäckt och därför

¹⁶⁴ Peczenik (1995b) s. 153 och s. 189.

¹⁶⁵ Peczenik (1995b) s. 160.

¹⁶⁶ Peczenik (1995b) s. 153 f. och s. 183.

¹⁶⁷ Peczenik (1995b) s. 43 ff.

¹⁶⁸ Se kapitel 4.2.

¹⁶⁹ Helland och Tabarrok (2007) s. 311 f.

¹⁷⁰ Nagin (2013) s. 199 ff.

tenderar att fästa större vikt vid straffets stränghet, trots att det saknas empiriskt stöd för att förändringar i straffets stränghet leder till förändringar i brottsligheten. Avsaknaden av tillförlitlig forskning förklaras enligt Jareborg och Zila av de betydande metodologiska svårigheterna att isolera straffets effekt från andra faktorer som påverkar laglydnaden. Detta leder till slutsatsen att förändringar i straffsystemet av allmänpreventiva skäl sannolikt endast har en marginell betydelse. De framhåller däremot att det med relativ säkerhet kan sägas att själva existensen av ett straffsystem har påtagliga allmänpreventiva verkningar, vilket innebär att det inte är irrationellt att upprätthålla ett sådant system.¹⁷¹ Därtill bör det framhållas att avskräckningseffekten även påverkas av andra faktorer, vilket tidigare berörts.¹⁷²

Kriminaliseringens moralbildande funktion är svår att belägga empiriskt. En central svårighet består i att det inte går att avgöra om människor avstår från brott till följd av straffhotets avskräckande effekt eller därför att de uppfattar handlingen som moraliskt felaktig. Trots detta finns viss kunskap om att straffhotet kan påverka befolkningens uppfattningar om vad som är moraliskt riktigt och oriktigt, samt att strafflagstiftningen kan uttrycka och förstärka redan etablerade värderingar i samhället. Moralbildning är emellertid en långsiktig process, där effekterna inte framträder omedelbart. Detta medför att det i efterhand är svårt att klarlägga vilken betydelse straffrätten har haft för förändringar i såväl människors beteenden som deras moraliska föreställningar.¹⁷³ Även om kriminalisering kan ha en moral- och vanebildande funktion framhåller Asp m.fl. att det finns bättre metoder för att påverka allmänhetens värderingar och beteenden.¹⁷⁴

4.4.2 Verkställande effektivitet

Även om en straffbestämmelse kan ha en normerande funktion innebär detta inte nödvändigtvis att den får genomslag i praktiken. För att lagstiftningen ska vara effektiv i ett vidare perspektiv krävs inte bara att överträdelse förbjuds, utan också att de kan upptäckas och leda till lagföring.¹⁷⁵ Detta aktualiserar den verkställande dimensionen av effektivitet, vilken avser bestämmelsens praktiska tillämpbarhet.

För att den straffrättsliga lagstiftningen ska få avsett genomslag krävs vidare effektiva verktyg som möjliggör lagföring av dem som begår brott, såsom hemliga och preventiva tvångsmedel. Det bör däremot beaktas att statlig kontroll är förenad med risker, i form av missbruk eller en utveckling i en mer inhuman riktning. Därtill finns en risk att sådana åtgärder inte nödvändigtvis

¹⁷¹ Jareborg och Zila (2022) s. 79 f.

¹⁷² Se kapitel 4.2.

¹⁷³ Jareborg och Zila (2022) s. 81.

¹⁷⁴ Asp m.fl. (2013) s. 35.

¹⁷⁵ Lernestedt (2003) s. 313.

minskar brottsligheten, utan i stället leder till att den förskjuts till andra former eller arenor.¹⁷⁶

I takt med den teknologiska utvecklingen har nya former av brottslighet vuxit fram, särskilt inom det digitala området, vilket medför särskilda utmaningar. Denna typ av modern brottslighet är ofta svårare att upptäcka, bland annat eftersom den kan begås anonymt och gränsöverskridande. Även när brott upptäcks kan det dessutom vara svårt att identifiera en konkret ansvarig gärningsperson.¹⁷⁷ För att en straffbestämmelse ska få genomslag i praktiken krävs inte enbart att brott kan upptäckas, utan även att bestämmelsen är utformad på ett sådant sätt att den möjliggör lagföring i de situationer som aktualiseras.¹⁷⁸

Huruvida en nykriminalisering uppnår en rimlig verkställande effektivitet är svårt att bedöma på förhand. Den kunskap som krävs för att avgöra om en kriminalisering faktiskt fungerar i praktiken kan i stor utsträckning erhållas först efter att bestämmelsen har införts och tillämpats. Samtidigt kan det redan vid lagstiftningstillfället i vissa fall förutses att vissa typer av gärningar kommer att vara mer eller mindre svåra att upptäcka och lagföra, vilket påverkar deras potentiella verkställande effektivitet. Något kvantitativt krav på när en straffbestämmelse anses vara tillräckligt effektiv uppställs dock inte. I stället fyller kravet på verkställande effektivitet en avgränsande funktion, genom att utesluta kriminalisering av gärningar som i praktiken är näst intill omöjliga att upptäcka eller lagföra.¹⁷⁹

Ur ett individualpreventivt perspektiv är det avgörande att lagöverträdare upptäcks och lagförs, eftersom individualpreventiva åtgärder förutsätter att gärningspersoner identifieras.¹⁸⁰ Detta gäller inte minst vid inkapacitering, där verkställigheten av ett frihetsberövande straff hindrar den dömden från fortsatt brottslighet. Därutöver är möjligheten till upptäckt och lagföring central även ur allmänpreventiv synvinkel och för den normerande effekten. En låg upptäcktsrisk innebär en svagare avskräckningseffekt och minskar därmed straffhotets betydelse för att förebygga brott. När straff faktiskt utdöms och verkställs ges däremot straffhotet ett konkret innehåll, vilket bidrar till att upprätthålla dess avskräckande och beteendepåverkande funktion.¹⁸¹ Möjligheten att upptäcka och lagföra brott är således central både för att avskräcka allmänheten från brottslighet och för att ingripa mot enskilda gärningspersoner i syfte att förhindra återfall.

¹⁷⁶ Jareborg och Zila (2022) s. 80; Prop. 2022/23:53 s. 31 f.

¹⁷⁷ Jareborg (1995) s. 34; Ds 2026:1 s. 15.

¹⁷⁸ Asp m.fl. (2013) s. 40.

¹⁷⁹ Lernestedt (2003) s. 313 f.

¹⁸⁰ Jareborg och Zila (2022) s. 90.

¹⁸¹ SOU 2021:68 s. 126 ff.; Se kapitel 4.4.1.

4.5 Delanalys

För att kunna bedöma effektiviteten hos 16 kap. 5 a § BrB, det vill säga dess förmåga att motverka den digitala rekryteringen av barn och unga till brottslighet, kan effektiviteten förstås i ljuset av de straffideologier som ligger till grund för lagstiftningen. De relativa straffteorierna utgår från att straffets syfte är att förhindra brottslighet och förklarar på olika sätt hur straff kan bidra till att uppnå detta. Effektiviteten i detta sammanhang bedöms därför utifrån i vilken utsträckning bestämmelsen bidrar till att uppnå dessa preventiva verkningar. För att möjliggöra en sådan analys delas effektiviteten upp i en normerande respektive en verkställande dimension.

Den normerande dimensionen av effektivitet utgör i detta avseende ett sätt att bedöma genomslaget av straffrättens allmänpreventiva funktioner. Den avser i vilken utsträckning en straffbestämmelse kan påverka beteenden genom straffhotet, i form av avskräckning och moralbildning, i syfte att förebygga brottslighet. Det kan konstateras att själva existensen av ett straffsystem har påtagliga allmänpreventiva verkningar, men huruvida straffskärpningar i sig ökar den avskräckande effekten är omdiskuterat. Att enbart förlita sig på straffets stränghet som medel för att avskräcka framstår därför som en förenklad föreställning. Som framhållits är risken för upptäckt och lagföring, det vill säga en hög verkställande effektivitet, i stor utsträckning avgörande för den avskräckande effekten. I en digital kontext, där kommunikationsmiljöerna präglas av anonymitet och låg upptäcktsrisk, finns det därför skäl att anta att straffhotets praktiska betydelse är begränsad.

Därtill visar analysen i tidigare kapitel att rekrytering i digitala miljöer ofta sker genom gradvisa och indirekta processer, där exponering för kriminella livsstilar, som en följd av gängmedlemmars marknadsföring, utgör en central faktor i att unga söker sig till brottslighet. Dessa former av påverkan faller i stor utsträckning utanför 16 kap. 5 a § BrB:s tillämpningsområde. Detta innebär att även om bestämmelsen kan ha en viss avskräckande effekt i förhållande till de handlingar som faktiskt omfattas, kvarstår betydande delar av rekryteringsprocessen opåverkade. Den normerande effektiviteten framstår därmed som begränsad i förhållande till den digitala problembilden.

När det gäller kriminaliseringens moralbildande funktion kan det konstateras att bestämmelsen tydligt ger uttryck för ett samhälleligt klander mot att involvera barn i brottslighet. Det framstår dock som sannolikt att denna funktion i huvudsak bekräftar redan etablerade normer, snarare än skapar nya. Att involvera barn i kriminalitet uppfattas redan i hög grad som omoraliskt, vilket innebär att lagstiftningen främst förstärker befintliga värderingar. Detta begränsar den ytterligare normerande effekt som kan förväntas.

Den verkställande aspekten av effektivitet tar sikte på bestämmelsens praktiska genomslag, det vill säga i vilken utsträckning överträdelser kan upptäckas och leda till lagföring. Denna aspekt är även central för den

individualpreventiva funktionen, eftersom sådana effekter förutsätter att gärningspersoner faktiskt lagförs och blir föremål för straffrättsliga åtgärder.

Som framgått i tidigare delanalys kan 16 kap. 5 a § BrB tillämpas på rekryteringsprocesser som sker i digitala miljöer. Dessa miljöer medför däremot särskilda bevissvårigheter, bland annat till följd av anonymitet och användningen av krypterade kommunikationstjänster. Detta innebär att vissa gärningspersoner, särskilt aktörer högre upp i hierarkin, inte kan identifieras eller lagföras, eller att åtal ogillas på grund av bristande bevisning. Det finns inget kvantitativt krav på när en straffbestämmelse ska anses tillräckligt effektiv i sin tillämpning. Även om bestämmelsen i vissa fall möjliggör lagföring, framstår dess praktiska genomslag som begränsat i den digitala kontexten. Mot denna bakgrund finns det skäl att anta att upptäckts- och lagföringsrisken är relativt låg vid denna typ av brottslighet, vilket påverkar bestämmelsens verkställande effektivitet.

Detta är särskilt problematiskt mot bakgrund av det nära sambandet mellan den normerande och den verkställande dimensionen av effektivitet, eftersom möjligheten att upptäcka och lagföra brott inte bara är avgörande för ingripanden mot enskilda gärningspersoner, utan även för att upprätthålla straffhotets trovärdighet. En låg upptäcktsrisk riskerar därmed att försvaga den avskräckande effekten och således även den normerande effektiviteten.

Den verkställande effektiviteten utgör vidare en förutsättning för att individualpreventiva åtgärder ska kunna aktualiseras. Eftersom fängelse ingår i straffskalan möjliggör bestämmelsen inkapacitering, vilket förhindrar fortsatt brottslighet under verkställighetstiden. Det framstår emellertid som osäkert i vilken utsträckning sådana åtgärder leder till en varaktig minskning av brottsligheten. Den digitala rekryteringen till brottslighet kan, mot bakgrund av dess marknadsliknande struktur, förstås som ett system där enskilda aktörer är utbytbara. Att avlägsna en aktör, även en central sådan, innebär därmed inte nödvändigtvis att verksamheten upphör, utan att den kan fortsätta genom andra individer. Mot denna bakgrund, och med beaktande av att fängelsestraff dessutom är resurskrävande, framstår det som tveksamt om en strategi som huvudsakligen bygger på inkapacitering i längden kan minska brottsligheten eller förhindra att unga fortsatt söker sig till kriminella nätverk.

Sammantaget visar analysen att bestämmelsens effektivitet är beroende av ett samspel mellan dess normerande och verkställande dimensioner. I den digitala kontexten framträder tydliga begränsningar i båda dessa avseenden. Den normerande effektiviteten försvagas av att straffhotets avskräckande verkan är beroende av en upptäcktsrisk som i praktiken är låg. Därtill faller centrala delar av rekryteringsprocessen utanför bestämmelsens tillämpningsområde. Den verkställande effektiviteten begränsas i sin tur av betydande bevissvårigheter, vilket försvårar lagföring, särskilt av aktörer högre upp i hierarkin.

5 Slutord och vägen framåt

I detta avslutande kapitel sammanfattas och diskuteras de huvudsakliga resultat som framkommit i uppsatsen. Med utgångspunkt i den tidigare analysen av bestämmelsen i 16 kap. 5 a § BrB och dess tillämpning i en digital kontext redogörs inledningsvis för de slutsatser som kan dras i förhållande till uppsatsens syfte och frågeställning. Analysen visar att bestämmelsen, trots sin breda utformning, har begränsade förutsättningar att effektivt motverka rekrytering av barn och unga i digitala miljöer, särskilt i rekryteringsprocessens tidiga skeden. Mot bakgrund av dessa slutsatser förs därefter en framåtblickande diskussion om behovet av kompletterande åtgärder samt om hur rättsordningen kan utvecklas för att bättre möta de utmaningar som rekrytering i digitala miljöer medför. Avslutningsvis presenteras övergripande reflektioner kring straffrättens roll i detta sammanhang samt de förutsättningar som krävs för att uppnå en mer effektiv och långsiktigt hållbar prevention.

5.1 Sammanfattande slutsatser

Denna uppsats har haft till syfte att analysera i vilken utsträckning 16 kap. 5 a § BrB, som syftar till att motverka att underåriga involveras i brottslighet, utgör en effektiv bestämmelse för att motverka rekrytering av barn och unga i digitala miljöer. För att besvara denna fråga har analysen tagit sin utgångspunkt i de relativa straffteorierna, i form av allmän- och individualprevention, i syfte att belysa straffets brottsförebyggande funktion. Dessa teorier möjliggör en förståelse av såväl straffets beteendepåverkande funktion på samhällsnivå som dess betydelse för att påverka enskilda gärningspersoners handlande. Analysen har vidare kombinerats med ett effektivitetsperspektiv där effektiviteten delas upp i en normerande respektive en verkställande dimension. Denna uppdelning har möjliggjort en bedömning av dels i vilken utsträckning bestämmelsen påverkar beteenden genom sitt norminnehåll, dels i vilken mån den får genomslag i rättstillämpningen.

En central utgångspunkt för analysen är att dessa dimensioner av effektivitet samverkar med varandra. Den normerande effektiviteten, det vill säga straffbestämmelsens förmåga att påverka beteenden genom avskräckning samt moral- och vanebildning, förutsätter att bestämmelsen också får ett konkret genomslag i praktiken. Utan en verklig möjlighet till upptäckt och lagföring riskerar straffhotet att framstå som abstrakt och därmed förlora sin beteendestyrande funktion. Den verkställande effektiviteten, som avser möjligheten att upptäcka och lagföra överträdelser, utgör därmed inte enbart en praktisk dimension av effektivitet, utan en förutsättning för att den normerande dimensionen ska kunna realiseras. Sambandet mellan dessa dimensioner innebär att brister i den ena dimensionen typiskt sett får återverkningar på den andra, vilket gör en samlad analys nödvändig.

Analysen visar att den digitala rekryteringsprocessens karaktär i flera avseenden försvårar bestämmelsens genomslag. Rekryteringen sker i miljöer som möjliggör anonym kommunikation, snabba rekryteringsförlopp och en effektiv spridning till ett stort antal individer. Processen kännetecknas vidare av en organiserad arbetsfördelning i flera led, där olika aktörer, såsom anstiftare, rekryterare och möjliggörare, ansvarar för skilda moment i organiseringen av våldsbrott och involveringen av underåriga. Denna struktur medför fragmenterade ansvarskedjor och försvagar kopplingen mellan enskilda aktörer och det konkreta brottet. Som en följd av detta blir överträdelser svåra att upptäcka och utreda.

I praktiken innebär detta att de personer som lagförs typiskt sett är de aktörer som befinner sig närmast den rekryterade ungdomen, medan aktörer högre upp i hierarkin, som ofta har en mer central och styrande funktion, i stor utsträckning undgår ansvar. Den digitala kontexten medför dessutom särskilda bevissvårigheter, exempelvis avseende identifikation av användare, tolkning av digital kommunikation och styrkande av uppsåt eller oaktsamhet. Sammantaget innebär detta att bestämmelsens verkställande effektivitet är begränsad.

Den bristande verkställande effektiviteten får i sin tur direkta konsekvenser för den normerande effektiviteten av 16 kap. 5 a § BrB. Straffhotets avskräckande verkan är i hög grad beroende av att det föreligger en konkret och förutsebar risk för upptäckt och lagföring. När denna risk i praktiken är låg, vilket analysen visat vara fallet vid digital rekrytering av underåriga, försvagas straffhotets trovärdighet, vilket i sin tur minskar bestämmelsens förmåga att påverka beteenden. Vidare framstår straffets moral- och vanebildande funktion som marginell i detta sammanhang, eftersom bestämmelsen i huvudsak får anses bekräfta redan etablerade normer om klandervärdheten i att involvera underåriga i kriminalitet, snarare att bidra till ny normbildning. Ur ett allmänpreventivt perspektiv innebär detta att bestämmelsen har en nedsatt förmåga att verka avhållande på samhällsnivå i fråga om digital rekrytering, vilket sammantaget medför att dess normerande effekt framstår som begränsad.

Samtidigt framgår att en central del av den digitala rekryteringsprocessen faller utanför bestämmelsens tillämpningsområde. Detta gäller särskilt de inledande skedena, där exponering för kriminella livsstilar i digitala miljöer utgör en drivande faktor bakom rekryteringen av underåriga. Sådan exponering kan väcka intresse och ha en lockande effekt, vilket i sin tur kan leda till att ungdomar själva söker sig till kriminella nätverk eller brottsliga uppdrag. Den aktuella straffbestämmelsen omfattar däremot inte denna typ av påverkan, som sker när aktörer inom kriminella miljöer marknadsför eller glamoriserar sin livsstil på sociala medier. Följden blir att bestämmelsen typiskt sett aktualiseras först i ett senare skede av rekryteringsprocessen, när kontakten mellan gärningsperson och den unge redan har etablerats. Detta innebär att

bestämmelsen har begränsade möjligheter att motverka rekrytering i dess tidiga faser. Det normerande genomslaget i dessa skeden blir därmed svagt, eftersom bestämmelsen inte träffar de handlingsmönster som i praktiken bidrar till att initiera rekryteringen.

Den begränsade verkställande effektiviteten aktualiserar även frågan om bestämmelsens individualpreventiva funktion. Trots de svårigheter som präglar upptäckt och lagföring visar analysen att gärningsmän kan lagföras för involvering av underåriga i brottslighet även i digitala kontexter. Ur ett individualpreventivt perspektiv innebär detta att bestämmelsen i viss utsträckning möjliggör frihetsberövande av enskilda gärningspersoner, vilket kan ha en brottsförebyggande effekt genom inkapacitering under verkställighetstiden. Samtidigt kan den digitala rekryteringen i många avseenden förstås som en marknadsliknande struktur, där enskilda aktörer i stor utsträckning är utbytbara. Ingripanden mot enskilda individer påverkar därför inte nödvändigtvis systemet som sådant, utan rekryteringen kan fortgå genom att andra träder in i motsvarande roller. Den individualpreventiva effekten framstår därmed som begränsad och huvudsakligen kortsiktig i förhållande till att motverka digital rekrytering av underåriga. Att enskilda individer lagförs kan därför inte i sig anses säkerställa en varaktig minskning av brottsligheten.

Mot denna bakgrund är den samlade slutsatsen att 16 kap. 5 a § BrB uppvisar en begränsad effektivitet som straffrättsligt medel för att motverka digital rekrytering av barn och unga till brottslighet. Begränsningarna framträder särskilt i samspelet mellan den normerande och den verkställande dimensionen av effektivitet, där brister i upptäckt och lagföring, till följd av de digitala miljöernas särdrag och fragmenterade ansvarskedjor, försvagar straffhotets avskräckande funktion. Vidare omfattar regleringen inte de inledande skedena av den digitala rekryteringsprocessen, där de bakomliggande drivkrafterna bakom ungas inträde i kriminalitet aktualiseras.

Detta innebär emellertid inte att kriminaliseringen saknar betydelse. Bestämmelsen är tillämplig även i digitala kontexter och möjliggör ingripanden mot att underåriga involveras i brottslighet. Effektivitetskraven på straffrätten är inte heller absoluta. Resultaten ger dock anledning att ifrågasätta om straffrättsliga åtgärder ensamma är tillräckliga för att hantera problematiken, eller om större vikt bör läggas vid åtgärder som angriper de bakomliggande orsakerna till rekrytering, särskilt i dess tidiga skeden.

5.2 Andra åtgärder för att förhindra digital rekrytering

Mot bakgrund av de identifierade begränsningarna framstår det som tveksamt om ytterligare straffrättslig reglering ensamt kan utgöra en effektiv lösning på problemet med rekrytering av barn och unga till kriminalitet i digitala

miljöer. Den analys som har genomförts pekar i stället på behovet av ett bredare angreppssätt, där straffrätten kompletteras med andra typer av åtgärder.

I detta sammanhang aktualiseras särskilt frågan om digitala plattformars roll i rekryteringsprocessen. Eftersom sociala medier och andra digitala forum utgör centrala arenor för exponering och kontakt finns det skäl att överväga ett utökat ansvar för plattformar att motverka spridning av innehåll som främjar eller normaliserar kriminalitet. Mot denna bakgrund har regeringen, med hänvisning till det växande problemet med *violence as a service* och onlinerekrytering i stort, presenterat ett lagförslag benämnt lag om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online, vilket ger behöriga myndigheter möjlighet att förelägga värdtjänstleverantörer att avlägsna rekryteringsinnehåll.¹⁸²

Det rekryteringsinnehåll som omfattas av den föreslagna regleringen avser material som sprids till allmänheten online och skäligen kan utgöra ett led i straffbar förberedelse eller stämpling till brott där fängelse i två år eller mer ingår i straffskalan, eller som avser involvering av underåriga i brottslighet enligt 16 kap. 5 a § BrB. Bestämmelsen tar därmed sikte på öppna rekryteringsannonser i sociala medier eller i större chattgrupper, medan privata konversationer mellan enskilda individer faller utanför dess tillämpningsområde.¹⁸³ Regleringen är dessutom avgränsad till mer allvarlig brottslighet, såsom skjutningar och sprängningar, vilka utgör typiska exempel på brott som förekommer vid onlinerekrytering. För att fånga upp denna typ av brott har lagstiftaren knutit tillämpningsområdet till brott vars straffskala inkluderar fängelse i minst två år. Att även 16 kap. 5 a § BrB omfattas motiveras av att barn och unga som rekryteras till mindre allvarliga brott löper en påtaglig risk att successivt dras in i grövre kriminalitet.¹⁸⁴

Den föreslagna regleringen kan därmed förstås som en åtgärd som kompletterar 16 kap. 5 a § BrB och delvis adresserar de brister som denna bestämmelse uppvisar i förhållande till digital rekrytering. Genom att omfatta öppna och potentiellt farliga rekryteringsannonser skapas förutsättningar för tidigare ingripanden i rekryteringsprocesser, vilket kan bidra till att förhindra att individer involveras i kriminalitet i ett tidigt skede. Regleringen är dock tydligt inriktad mot mer allvarlig brottslighet och innehåll med en direkt koppling till konkreta brott. Den mer indirekta påverkan som sker vid marknadsföring av kriminella livsstilar, exempelvis genom exponering av vapen, droger eller gängtillhörighet, faller däremot sannolikt utanför lagens tillämpningsområde.¹⁸⁵

Detta innebär att behovet av kompletterande brottsförebyggande insatser kvarstår. I linje med vad Lunds universitet har framhållit i relation till 16 kap.

¹⁸² Ds 2026:1 s. 5 ff.

¹⁸³ Ds 2026:1 s. 31 ff.

¹⁸⁴ Ds 2026:1 s. 37 ff.

¹⁸⁵ Se kapitel 2.

5 a § BrB bör sådana insatser inriktas på de faktorer som ökar ungas benägenhet att involveras i kriminalitet, bland annat svag familjeanknytning, bristande skolgång och utanförskap.¹⁸⁶ Föräldrar har därutöver ett betydande ansvar för att skydda sina barn genom att regelbundet samtala om sociala medier och de risker kopplade till kriminalitet som kan förekomma i digitala miljöer. Det är även viktigt att föräldrar har insyn i och uppmärksamhet kring barnets digitala aktiviteter.¹⁸⁷

Sammantaget framträder en bild där den förslagna lagen om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online utgör ett betydelsefullt men samtidigt begränsat tillskott i arbetet mot digital rekrytering. Även om regleringen möjliggör tidigare ingripanden mot konkret och allvarligt rekryteringsinnehåll kvarstår utrymme för mer subtila former av påverkan. För att uppnå en effektiv och långsiktigt hållbar prevention krävs därför ett samordnat angreppssätt, där straffrättsliga verktyg kombineras med ett plattformsansvar och bredare brottsförebyggande insatser. Först genom en sådan helhetsinriktad strategi kan rekryteringen av barn och unga till kriminalitet i digitala miljöer motverkas på ett mer genomgripande sätt.

5.3 Avslutande reflektioner

Avslutningsvis visar arbetet att 16 kap. 5 a § BrB har en begränsad förmåga att motverka rekrytering av barn och unga till kriminalitet i digitala miljöer. Detta innebär dock inte att straffrätten saknar betydelse. Straffrättsliga åtgärder kan fortfarande bidra till att begränsa den digitala rekryteringen, men framstår inte som tillräckliga för att hantera de bakomliggande faktorer som möjliggör och driver den digitala rekryteringen av barn och unga till kriminalitet. Rättsordningen behöver därför kompletteras med åtgärder som tar sikte på den digitala miljö där rekryteringen sker, exempelvis genom ett plattformsansvar likt den föreslagna lagen om avlägsnande av rekryteringsinnehåll online, som kan fånga upp sådana former av digital exponering som faller utanför 16 kap. 5 a § BrB:s tillämpningsområde. Det finns emellertid aspekter av problematiken som rättsordningen har begränsade möjligheter att påverka. För att motverka risken att barn och unga söker sig till kriminalitet krävs därför även bredare brottsförebyggande insatser riktade mot de sociala och individuella riskfaktorer som ökar ungas sårbarhet för rekrytering till kriminalitet.

¹⁸⁶ Se kapitel 3.5.

¹⁸⁷ Polismyndigheten 'Så rekryteras barn och unga in i kriminalitet'.

Källförteckning

KÄLLOR

Offentligt tryck

Propositioner

Prop. 1994/95:23 Ett effektivare brottmålsförfarande.

Prop. 2022/23:53 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.

Utredningsbetänkande

Ds 2026:1 Nya möjligheter att bekämpa onlinerekrytering.

SOU 2013:38 Vad bör straffas?

SOU 2021:68 Skärpta straff för brott i kriminella nätverk.

Kommittédirektiv

Dir. 2020:62 Straffrättsliga åtgärder mot brott i kriminella nätverk.

Remissyttranden

Helsingborgs kommun, Remissyttrande över betänkandet Skärpta straff för brott i kriminella nätverk, 2021-11-03, Dnr: JU2021/03004.

Hovrätten för västra Sverige, Remissyttrande över betänkandet Skärpta straff för brott i kriminella nätverk, 2021-11-29, Dnr: Ju2021/03004.

Lunds universitet, Remissyttrande över betänkandet Skärpta straff för brott i kriminella nätverk, 2021-11-29, Dnr: Ju2021/03004.

Rättsfall

Hovrätten

Hovrätten för Västra Sverige, dom 2024-12-20 i mål nr B 6741–24.

Svea hovrätt, dom 2025-09-22 i mål nr B 11802–25.

Tingsrätten

Tingsrätten i Sundsvall, dom 2024-01-06 i mål B 1846–23, B 1905–23, B 2857–23, B 2866–23 och B 2979–23.

Tingsrätten i Södertälje, dom 2025-07-22 i mål nr B 1342–25.

Tingsrätten i Värmland, dom 2024-10-29 i mål nr B 61–24.

LITTERATUR

Asp, Petter och Ulväng, Magnus och Jareborg, Nils (2013) *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., Uppsala: lustus förlag.

Borgeke, Martin och Forsgren, Mikael (2021) *Att bestämma påföljd för brott*, 4 uppl., Stockholm: Nordstedts Juridik.

Jareborg, Nils (1995) 'Vilken sorts straffrätt vill vi ha? – Om defensiv och offensiv straffrättspolitik', i: Dag, Victor (red.), *Varning för straff*, 1 uppl., Stockholm: Fritzes förlag.

Jareborg, Nils och Zila, Josef (2022), *Straffrättens påföljdslära*, 7 uppl., Stockholm: Nordstedt Juridik.

Kleineman, Jan (2025) 'Rättsdogmatisk metod', i: Nääv, Maria och Zamboni Mauro (red.), *Juridisk metodlära*, 3 uppl., Lund: studentlitteratur.

Lernestedt, Claes (2003) *Kriminalisering: problem och principer*, 1 uppl., Uppsala: lustus förlag.

Peczenik, Aleksander (1995a) *Juridikens teori och metod: en introduktion till allmän rättslära*, 1 uppl., Stockholm: Fritzes förlag.

Peczenik, Aleksander (1995b) *Vad är rätt?: om demokrati, rättssäkerhet, etik och juridisk argumentation*, 1 uppl., Stockholm: Fritzes förlag.

Sandgren, Claes (2025) *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod, argumentation och språk*, 6 uppl., Stockholm: Norstedts Juridik.

Ågren, Jack (2025) *Brott och straff: en grundbok i straffrätt*, 3 uppl., Stockholm: Norstedts juridik.

Artiklar

Aspelin, Erland (1999) 'Straffets grunder – historisk bakgrund', *Svensk juristtidning*, SvJT 1999 s. 108-131.

Campisi, Francesco C (2024) 'Unveiling the digital underworld – exploring cyberbanging and recruitment of canadian street gang members on social media', *Canadian journal of criminology and criminal justice*, vol. 66 nr 2, s. 24-45.

Densley, James A (2012) 'Street Gang Recruitment: signaling, screening, and selection', *Social problems*, vol. 59 nr 3, s. 301-321.

Décary-Héту, David och Morselli, Carlo (2011) 'Gang presence in social network sites', *International journal of cyber criminology*, Vol 5 nr 2, s. 876-890.

Helland, Eric och Tabarrok, Alexander (2007) 'Does three strikes deter? A nonparametric estimation', *The journal of human resources*, Vol 42 nr 2, s. 309-330.

Morselli, Carlo och Décary-Héту, David (2013) 'Crime facilitation purposes of social networking sites: A review and analysis of the 'cyberbanging' phenomenon', *Small wars & Insurgencies*, vol. 24 nr 1, s. 152-170.

Moule Jr, Richard K och Pyrooz, David C och Decker, Scott H (2014) 'INTERNET ADOPTION AND ONLINE BEHAVIOUR AMONG AMERICAN STREET GANGS: Integrating gangs and organizational theory', *The British journal of criminology*, vol. 54 nr 6, s. 1186-1206.

Nagin, Daniel S (2013) 'Deterrence in the twenty-first century', *Crime and justice: A review of research*, Vol 42 nr 1, s. 199-264.

Storrod, Michelle L och Densley, James A (2017) '“Going viral” and “going country”: The expressive and instrumental activities of street gangs on social media', *Journal of youth studies*, Vol 20 nr 6, s. 677-696.

Womer, Sarah och Bunker, Robert J (2010) 'Sureños gangs and mexican cartel use of social networking sites', *Small wars & Insurgencies*, Vol. 21 nr 1, s. 81-94.

Lagkommentarer

Brottsbalken (1962:700), Lexino 2025-01-01 (JUNO).

Bäcklund, Agneta och Johansson, Stefan och Trost, Hedvig och Wennberg, Suzanne och Wersäll, Fredrik, Brottsbalken (2025-11-18, Version 2025A, JUNO)

Övriga källor

Brottsförebyggande rådet, Brå (2019) *Skjutningar i kriminella miljöer*, Rapport 2019:3. Stockholm.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2023). *Barn och unga i kriminella nätverk: En studie av inträde, brott, villkor och utträde*, Rapport 2023:13. Stockholm.

Brottsförebyggande rådet, Brå (2025). *Barn under 15 år som begår allvarliga brott*, Rapport 2025:11. Stockholm.

Europol (2025) 'European union serious and organised crime threat assessment: The changing dna of serious and organised crime' <<https://www.europol.europa.eu/publication-events/main-reports/changing-dna-of-serious-and-organised-crime#downloads>> (besökt 2026-05-05).

Europol, 'From instigator to perpetrator: how violence-as-a-service operates' <<https://www.europol.europa.eu/media-press/newsroom/news/instigator-to-perpetrator-how-violence%E2%80%91service-operates#impact>> (besökt 2026-05-05).

Europol, 'Operational taskforce GRIMM' <<https://www.europol.europa.eu/how-we-work/operations/operational-taskforce-grimm>> (besökt 2026-05-05).

Europol, 'Stop criminal networks from recruiting youngsters; Advice for parents' <<https://www.europol.europa.eu/operations-services-and-innovation/public-awareness-and-prevention-guides/stop-criminal-networks-recruiting-youngsters>> (besökt 2026-05-05).

Europol (2024) 'The recruitment of young perpetrators for criminal networks' <<https://www.europol.europa.eu/publications-events/publications/recruitment-of-young-perpetrators-for-criminal-networks>> (besökt 2026-05-05).

Polismyndigheten (2026) 'Insats för att stoppa rekryteringen till kriminella gäng' <<https://polisen.se/aktuellt/nyheter/stockholm/2026/januari/insats-for-att-stoppa-rekryteringen-till-kriminella-gang/>> (besökt 2026-05-05).

Polismyndigheten (2024) 'Så rekryteras barn och unga i kriminalitet' <<https://polisen.se/utsatt-for-brott/brott-mot-barn-och-unga/sa-rekryteras-barn-och-unga-in-i-kriminalitet/>> (besökt 2026-05-05).

Regeringskansliet (2024), 'Socialtjänstministern bjuder in samtliga riksdagspartier till samtal om rekrytering av barn och unga till kriminella nätverk' <<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2024/01/socialtjanstministern-bjuder-in-samtliga-riksdagspartier-till-samtal-om-rekrytering-av-barn-och-unga-till-kriminella-natverk/>> (besökt 2026-05-05).

Regeringskansliet (2025) 'Uppdrag om kriminellas rekrytering av barn och unga online' <<https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/01/uppdrag-om-kriminellas-rekrytering-av-barn-och-unga-online/>> (besökt 2026-05-05).